

att, sedan föreställningar 1737 till församlingarne i Stockholm blefwo gjorda, om fattighusinrättningar, till hånmande af det öfverhand tagande tiggeriet, så tillskrifwes Commministern, Mag. Lars Portuan den berömliga anstalten om en fattighus-inrättning i Catharina församling.

Genom enskilda besök hos församlingens ledamöter, skaffade han ett sammanskott af några hundra daler kpmt., hwaraf han, i början af år 1745, till 20 de mest nödlidande inom församlingen, utdelade 3 dal. kpmt. åt hwardera wecforals.

För att fylla antalet af de 96 fattiga, hvilka, efter fördelning församlingarne emellan, ålades Catharina församling att underhålla, erhöill han, på ansöknings i Politie-Collegio, disposition af fattigmedlen, som med häfwarne i Catharina kyrka insamlades, hvilka medel förut varit under bemäddes Collegii disposition, samt tillstånd, att få utsätta några fattigbäddar inom församlingens område.

Derefter inrättades en så kallad stam- och grundläggningsbok, till antecknande af frivilliga gåfwor, under 2:ne titlar: hufwudstol och underhåll; hwarom en tryckt uppmaningskrift utgafs af Commministern Portuan. Genom denna anstalt antecknades, inom 3:ne månader, en hufwudstol af 44,000 dal. och till underhåll, att årligen betalad, 8000 dal. kpmt. Till wist underhåll hwarje wecka, skades då antalet till 70 fattiga, som tillika fingo husrum.

Församlingen trädde då tillsammans och walde 24 fullmäktiga, att biträda Commminister Portuan, rörande denna inrättning och hushållningen derwid. Inan April månads slut 1745, köptes det så kallade Engelska Huset af sten, beläget på Östgatan midt i församlingen, för 40,000 dal. kpmt., hvilket sedermera blef brandförsäkradt. Detta hus, tillräckligt för sitt ändamål, blef derefter inreddt och med nödwändiga tillbehör försedd.

År 1746, woro 96 fattiga intagna, fördelade i 3:ne klasser, nämligen dem, som fingo 3 daler, 2 daler och 1 daler 16 öre kpmt., med hwad de, genom eget arbete, kunde förtjena. Deras årliga underhåll fordrade alltså 11,000 dal. kpmt.

Fonden bestod, 1751, i följande: 1) den tecknade årliga afgiften; 2) inslytande medel i fattigbäddarna; 3) dito i fattighäfwarne; 4) klokkareuppbörderna wid lysningar, bröllopp, dop och begravingar; 5) årliga hushyror; 6) hufwudstols medel, som dels woro öfriga och dels widare kunde inslytas; 7) testamenten, dem fattighuset då redan fått och, 1751, wo-

ro nio till antalet; och 8) frivilliga gäfvor wid åttifylliga tillfällen, såsom af siffarande, wid deras bortresa eller lyckliga återkomst.

Churu god hushållning, ifrån denna inrättnings början 1745 och 1746, iaktogs, och oaktadt ingen, som derwid hade något att stäffa, derför bekom någon lön, wille likwål inkomsterna ej synas nog tillräckliga och pålitliga för framtiden, utan ansågos för fållor, som kunde uttorfa; hwarfbre, på underdånig ansöknung derom, ett lotteri blef församlingen bewilljadt d. 14 Febr. 1746, till ett capital af 100,000 dal. smt., hwaraf hälften war draget och med återstoden fortskynnades; hwarigenom församlingen hade wunuit ungefärligen 30,000 daler kmnt., som årligen gaf 6 procent's-renta.

Åtta af församlingens medlemmar hade, 1751, med Comministern Portuan, styrelsen och inseendet öfwer fattighuset.

Här kan tilläggas meddelade underrättelser af kyrkoherden i Catharina, Kongl. Hofpredicanten och Prosten Doct. Cr. Bergsten.

Allmosehjonens antal, som af fattighusinrättningen underhållas, war, år 1799, 120, af hwilka 20 få 12 st. i weckan hwardera, och de öfriga 8 st.

Desutom njutta 8 personer rum och wärme på fattighuset, ibland hwilka 4 få underhåll af interesse på det capital, af lidne segelmakare-åldermannen Joh. Godu's enka, Catharina Godu, testamenterat, och 4 personer af rentan på den summa, som af lidne victualiehandlaren Dof Falks enka, Maria Falk, gifwit. Utom hys få ock 4 persouer pension af Fru Godu's testamentariska gäfwa.

3 Christendoms-kunskapen förhåras och underwisas de fattiga 2:ne gånger i weckan, af församlingens äldre comminister, och de sjuka wårdas af fattigmedicus för Södermalm, samt stötas af waktmästaren och dess hustru, med biträde af de pensionairer, som ej äro alldeles orklösa.

Öfwanbemålde Fru Godu har öfwen till Catharina församling's kyrkoråd öfwerlemnadt ett capital, som förrentas till förmån för 12 personer, hwilka quartaliter undfå sina pensioner i banco.

Nu mera har ock en wälgörande Stockholms borgare, victualiehandlaren Eric Boiman Ericson, som afled d. 28 Mars 1825, ihogkommit detta fattighus med en ej obetydlig gäfwa af 3000 rd. b:co.

Utgifterna, för de fattigas räkning i Catharina församling's fattighus, stego, år 1795, i ett för allt, till 1673 rd. 44 st. och, 1796, till 1610 rd. 4 st. Med början af år

1798 skades pensionerna, så att hela utgiftssumman utgjorde omkring 2000 rd.

6. §.

Widkommande derefter Hedwig Eleonora eller Ladugårdslands församlings fattighus, så skänkte gulddragare-äldermannen Joh. Ryman, d. 6 Sept. 1732, rentan af ett i Banken stående låne-capital, 4266 dal. 21 $\frac{3}{4}$ bre caroliner eller 20,000 dal. kmt., till widmagthållande af det fattighus, som, wid Ladugårdslands församlingen, under enskild direction och till ett wist antal af fattiga, då nyligen war inrättadt; hwarwid det ock framgent skulle förblifwa, under några af församlingen enskilda direction, sådant det då war inrättadt eller förbättras kunde. Skulle i framtiden, mot förmodan, detta fattighus så aftaga, att, i brist af församlingens eget understöd eller annat biträde, det antagna antal af fattiga ej kunde deri underhållas; så borde ändå, af de anslagna interessen, under lika enskild direction, så många i fattighuset njuta understöd, som deremot swarade, enär på hwarje person räknades 2 dal. kmt. i weckan. Directiönnen skulle, för Commissarierna i Rikets Ständers Bank, årligen wisa redo, huru dessa interessen blifwit disponerade.

Efter Rymans döb, förordnade hans enka, d. 17 Maj 1738, att 2:ne andra låne capitaler, tillsammans 14,000 dal. kmt., som andra barmhertighetswerk warit tillordnade, skulle åfwen tillhöra fattighuset, att blifwa en ewerdelig och beständig inkomst för de fattiga, som i Ladugårdslands församlingens fattighus warda intagna, efter den bästa hushållning, som till deras förmån upptänkas kunde.

Församlingen egde ett fattighus, anlagdt 1730, inan Ryman något dertill skänkte; men, då, efter Brand- och Politie-Commissiörens förordnande, Ladugårdslands församlingen ålåg, att inrätta ett fattighus för 66 fattiga, som, enligt Kungbrefsen d. 29 Dec. 1748, war verkställdt och då tog sin början, uppkom twist om det så kallade Rymanska Fattighusets sammanläggande med församlingens.

Förenämnde testamentariska dispositioners innehåll, så wäl som församlingens deltagande i det äldre fattighuset, tycktes så mycket mer kräfwa deras förenande under en gemensam wård och styrelse, som, enär församlingen, med 12,000 dal. kmt. årlig inkomst, nog kunde underhålla 46 fattiga, det deremot icke gerna syntes möjligt, att, med

1360 dal. renta, kunna nära 20 fattiga wid det Rymanfka Fattighuset.

Efter en långvarig rättegång mellan föreståndarne wid bägge fattighusen, blef deras sammanläggande ändt- ligen belevadt, och öfverenskommelsen derom, af Kongl. Maj:t, d. 13 Maj 1767, stadfäst. I kraft deraf, skulle de bägge stå under en directions tillsyn och wård; och, som bägge fattighusen woro rätt bredwid hwarandra belägna och sbitte wägg i wägg tillhopa, så wanns öfwen, genom husens sammanläggande, den förman, att alla 66 fattighus- hjonen kunde njuta gemensam själawård af den wid det äldre fattighuset antagna predicanten. I denna Konungens stadfästelse tillades ett wite af 1000 dal. smt. för den el- ler dem, som sökte deri minsta ändring göra.

Utom de capitaler, Ryman och Asplund skänkt till fat- tighuset, fastställde Kongl. Maj:t, d. 8 Juni 1784, repsta- garen Nof Rosellii disposition af 20,000 dal. smt. till samma christliga inrättning, då 4 nya pensioner inrättades. I Rymanfka Fattighuset, bestående af 20 fattiga, blef, enl. Kongl. Resolutionen d. 16 October 1733, en predicant anta- gen, om hvars afdnande föreståndarne sjelfwa hade att besörja. För samma predicant utfärdade Consistorium en instruction d. 11 Juli 1748.

Kongl. Maj:t bewilljade Ladugårdslands fattighusföre- ståndare, att, af Kronans i församlingen egande hus och lägenheter, så uppbåra de 20 rd. 32 sk. årligen till de fat- tigas hjelp, hwilka fattighuset åtnjutit, då dessa lägenheter woro i enskilda händer (C. Protocoll. d. 14 Sept. 1778).

De fattigas underhåll skall årligen fordra en summa af omkring 900 rd.

I öfrigt bör här, till förwarande af ett tacksaunt min- ne af en wacker gerning, antecknas, att victualiehandlaren Erik Woman Eriksson, som afled d. 28 Mars 1825, skänkt till Ladugårdslands fattighus underhållande, en summa af 2000 rd. banco.

7. §.

Öwidare, och angående Ulrica Eleonora, eller Kungs- holms fattighus, så äro 24 fattiga fördelade på Kungs- holms-församlingen, till wård och underhåll.

En särdeles händelse tillskyndade detta fattighus en öwäntad inkomst, som bidragit till inrättningens märkliga stadga och förkofran. En af församlingens fattiga, enkan

Anna Forsman, tillfödd, år 1761, ett oförmodadt arf efter hennes älskade systerson, silkesväfwaren Erik Ros, af 69,036 dal. fnt.; hwilket hon till fattighuset afstod, med önskan, att icke desto mindre framgeut och till sin dödsdag derstädes få förblifwa och njuta underhåll. Fbr denna summa uppbyggdes, 1762, det fattighus, der hon sedan lefde och underhölls ibland de öfriga fattighjonen till d. 14 Juni 1784, då hon i sitt 87 år afled *), förmodligen mera nöjd, att öfvergifwa fattighuset, än den rika, att flyttas från palatset till grafven.

Inkomsterna till de fattigas underhåll bestå i den anslagna dubbla brandwaksafgift af hwarje fastighet i Fbrsamlingen, som Kongl. Maj:t fastställt d. 7 Nov. 1760; i häspenningar, frivilliga gåfvor, som wid brdlopp och barn-dop uppbåras, intressen, hyror, m. m. hwarför underhållas, utom de 24 fattiga, som församlingen åligger att wårda, äfwen 17 gratialister; hwilka tillsammans kostat fattigcasan, år 1798, omkring 320 rd.

4 Capitlet.

Om flera särskilda Fattigförörjnings-anstalter och Inrättningar.

2. §.

Drottninghuset leder sin stiftelse från K. Carl XI:s gemål, Drottning Ulrica Eleonoras **) herdmwärda anstalt och frikostighet. Hon lät, nära wid St. Johannis kyrka, på en staden tillhörig tomt, af 6077 quadrat alnars rymd, uppföra ett ansenligt hus af sten, der entor af hederligare sländ skulle njuta hemwist och underhåll.

Denna inrättnings öfrjan, 1686, förmålar Nuda, i beskrifningen om Drottninghuset, sig icke kunna med annan wissbet uppgifwa, än efter Kleins berättelse (i ett tryckt samtal mellan bägge Drottningarne Ulrica Eleonora, den äldre och yngre); men, som det hus wid Regeringsgatan, hwilket

*) Jnr. Tidn. 1784, N:o 53. Uppfostr. Sällsk. Tidn. 1784, p. 439.

**) Drott. Ulrica Eleonora war född d. 11 Sept. 1656, dotter af K. Fredrik III i Danmark med Sophia Amalia, förmåld på Skots torps gård i Halland d. 6 Maj 1680; afled d. 26 Juli 1693.

Drottningen, förrt förut, sig tillhandlat, till en inrättning för de fattiga, afbrann i 1686 års eldswåda, då tomten sedan skänktes de fattiga till en nådegåfwa; så förekommer troligare, att det nu warande stenhuset, af 15 $\frac{1}{2}$ alnars bredd, 75 $\frac{1}{2}$ alnars längd och 20 alnars höjd, bestående af 2:ne wåningar, något sednare blifwit anlagdt på det sedermera utsedda stället, der det nu är beläget. Förenämnde eldswåda medtog det mesta af Norrmalms östra del och inträffade i Juni månad; hwilka omständigheter, då fördöelsen war så allmän, icke gerna synas medgifwa uppbyggandet af ett så ansenligt stenhus inom några månader samma år. Rådning säger detta hospital hafwa blifwit anlagdt 1690 (p. 169). Om denna inrättning kan ock läsas Drottning Ulrica Eleonoras lefwernebeskrifning af Schmiedeman, intagen i Samlingarne till K. Carl XI:s Histor. 6 st. p. 92.

Till husets byggande skänkte Drottningen 1000 rd. och till deras underhåll, som deri blefwo intagna, 2000 rd. hwarje år, intill sin död. Under denna höga stiftarinna's lifstid, hade Rådsmannen, sedan Borgmästaren, Christopher Thezmar hela förvaltningen, under Politie-Collegii inseende, och råfenskaperna lemnades årligen till Hennes Maj:ts genomseende.

Till capellanerna wid St. Jakob, som besörjde sjålsvården wid Drottninghuset, anslogos 200 dal. årligt, som sedan ökades till 300 dal., och i Johannis kyrka byggdes en läktare, som ännu kallas Drottninghusläktaren, för de fattiga derstädes.

Efter Drottningens död, stadfästade K. Carl XI Drottninghusets inrättning i alla delar, efter dess stiftarinna's afsigt, och anslog dertill i staten 4000 dal. årligen, genom Kongl. Br. d. 3 Oct. 1693. Förvaltningen blef densamma, och med redogörelsen skulle Politie-Collegium till Rönningen inkomma; men nu mera inlemnas Drottninghusets hufvudbok till Kongl. Kammar-Collegium, för att sedan öfwerlemnas till revision i Kongl. KammarRätten, enl. Kongl. Br. d. 17 Febr. 1813.

År 1719 ålades Kongl. Rådet och SzwerskeMarssalken Gr. Nicod. Tesin uppgiften, i synnerhet hwad de ålderliga hosbetjenternas antagande angick, äfwen af mankbröet, som då jemwål blef tillåtet.

Inrättningen war, såsom Ruda berättar, då alldeles i lågerwall och röst ifrån sitt första ändamål. I början blefwo några af hederligare stånd intagna, och, när inrättningen war fullbordad, steg antalet till 100 personer och deröfwer,

men, då det skades till 160, war det wida förre, än den anslagna underhållssumman syntes medgifwa, och icke för-
enligt med första affigten.

R. Fredrik fann således för godt, att anförtro förvalt-
ningen af denna christliga inrättning, d. 6 Juli 1721, åt
JustitieCancelleren Baron Stjerncrona, Szwertihofpredicanten
Doctor Nielas Barchius samt kyrkoherdarne i Clara och Ja-
kob och deras efterträdare. De skulle en gång i månaden
sammantråda, för att öfwerlägga om hospitalets tillstånd,
och hwad ordning och tuftan derwid kunde fråswa, m. m.
Kongl. Maj:t resolverade då tillika, att inga andra skulle i
hospitalet intagas, än fattiga officerares, presters, hederliga
borgares och kongl. betjenters enkor och döttrar, och att, när
det, 1710 och 1711, intagna gemenare folket afgick, skulle
inga andra, i deras ställen, blifwa intagna, än af förenämnda
da stånd och willkor.

Drottning Ulrica Eleonora den yngre har, ifrån sin för-
måtning, alla år på sin födelsedag, gifwit till Drottninghu-
set 600 dal. Caroliner.

Hon förordnade och derwid sårskild prest, 1735, med 900
dal. kpm. årlig lön, jemte eget hus, som hon lät uppbygga.
Enligt Kongl. Br. d. 9 Apr. 1736, skades lönen med de
300 dal. kpm., som capellanerna i Jakob förut åtnjutit,
och d. 30 Sept 1743 uppfördes pastorslönen wid Drott-
ninghuset, 1200 dal. kpm., på ordinarie staten, hwarefter, år
1762, en sårskild sal till kyrka inreddes; men, wid då waran-
de predicantens erhållna befordran, samtyste Konung Gu-
staf III, på underdånig föreställning derom, att, i anseende
till Johannis capells närbelägenhet, låta indraga kyrkan och
återlemna hela wården till Jakobs och Johannis församlings
capellaner. Åren 1755 och 1757, blef af directionen ytter-
ligare fastställt, att ingen mer med underhåll skulle få wi-
sias utom huset, såsom icke öfwerensstämmande med inrätt-
ningens affigt, då huset uppbyggdes.

Caseus och spösmåns beställningarne blefwo, år 1757,
sammanflagna, hwarigenom Drottninghuset bekom en egen
medicus med 100 dal. kpm. årlig lön.

Pensionairernas antal har Directionen ansett, ifrån 100,
höra i möjligaste mätte minskas, till de antagnas bättre
underhåll, så wida inrättningen icke undersköddes, och inkom-
sterna kunde ökas. Drottninghusets behållning, i fruktbara
capitaler, war, wid 1765 års slut, 147,238 dal. 18 öre kpm.
När nu 12,000 dal. kpm., som af Stats-Contoret utbeta-
las, läggas till interesfet af förenämnda capitaler, hafwa

Drottninghusets inkomster, 1799, sligit wid påß till 19,000 dal. kmt.

Utom flera gåfwor till Drottninghuset och dess kyrka, har Hospitalet, d. 29 Nov. 1723, blifwit tillagdt Friherrinnan Helmsfelt's år 1683 gjorda testamente, 1000 rd. specie, såsom gifna till de fattiga wid St. Johannis kyrka *).

År 1704 anslog Enke Drott. Hedvig Eleonora 500 tr. spannmål till Drottninghuset, hwilket af R. Carl XII, d 21 Dec. 1715, confirmerades, med befallning, att detta legatum skulle utbetalas af Drottningens lifgebing. Spannmålen försåldes 1716, då summan derför, 2666 dal. 21½ bre sint., togs af Rikets Ständers Contor 1718. Hålfsten betaltes 1720, men det öfriga, med renta, ej för, än efter Kongl. Resol. d. 10 Nov. 1756, med 2874 dal, 30 bre sint.

År 1710 testamenterade handelsmannen i Stockholm Jakob Stiegler en kronofordran af 18,004 dal. kmt., samt 1713 alla sina meubler och förbättringar å Skånora gård i Uppland, den han af kronan hast i förpantning. Efter en widlöftig rättegång, kom ändtligen Drottninghuset, 1722, till sin behöriga rätt.

Åf RiksGreafvinnan Rufsows testamente utaf en, före hennes död, försåld malingård på Kungsholmen, har Drottninghuset ingen förman njutit.

År 1724, gaf Szwiersten Gabr. von Kanefer en kronofordran af 120 rd. Albertz, som blef utbetald med renta, d. 30 Octob. 1736.

År 1727, gaf Capitaine-Lieutenanten Wadman 900 dal. kmt.

År 1732, handelsm. Zebritz i Stockh. 6000 dal. kmt.

År 1734, Hoffröden Emerentia von Düben, utom åtskilliga prydnader till kyrkan, 157½ lod silfwer i särskilda persedlar.

General-Lieutenanten, Baronen E. G. Faltzburg testamenterade, 1750, till Enkehuset i Stockholm 12,000 dal. kmt., som, efter stedd rättegång, ändtligen, år 1756, tillagnades Drottninghuset.

År 1758, d 9 Maj, skänkte Fröken Anna Lohse 6000 dal. kmt., och 1759 Herr Adolph Lohse 9000 dal. samma mynt.

En närmare underrättelse härom meddelar Rudas berättelse om Drottninghuset **), hwartill bbr läggas, att

*) Ruda, l. c. p. 30.

**) Finnes bifogad en predikan, hållen i Drottninghuskyrkan i Åbo, 1765, Stockh. 1766, 4:o.

Fru Carin Aniper, i sitt testamente d. 16 Dec. 1796, tillaggt Drottninghus Hospitalet 4000 rd. specie, till ett ståndigt capital, hvaraf årliga rentan, till förbättring af de antagnas förut nog ringa underhåll, borde användas. Då capitalet, i October 1798, tillställdes Hospitals-Directionen, med ett års utplupen renta, fördrättades ej allenafl genast derpå, d. 1 Nov., utdelningen bland de inom Drottninghuset wistande hederliga, men fattiga 90 fruntimmer, utan bestids tillika, att på samma dag sådan utdelning årligen skulle företagas. Till följe deraf, blefwo ock, d. 1 Nov. 1799, de då fallna 300 rd. renta utdelade.

En betydande och hederlig gåfwa har derefter tillfallit de fattiga, af 8000 rd., som framlidne Brukspatronen Joh. Hierpe och hans Fru Christina Lindman, sedermera gift med Majoren Nåberg, Drottninghuset förårat.

Om fonden till nödwändiga förbättringar å Drottninghuset, förordnade Konungen d. 18 Febr. 1774.

Åren 1724 d. 26 Maj, 1742 d. 31 Juli, och 1758 d. 3 Febr., äro särskilda reglementen utfärdade om allas skyldigheter, som till detta verk höra.

2. §.

Historien om Enkehuset, som Borgerskapet i Stockholm, på 1720:talet, af Grefwinnan Bojnaroffsky sig tillhandlade, är redan till en del imagen i beskrifningen om Norrmalm (3. Afdeln. 3. Cap. 4. §.). Här är således nu endast fråga om sjelfwa inrättningen af detta barmhertighetswerk.

Groffhandlaren Abrah. Grill gaf dertill första anledningen, och är denna inrättning en af de wackraste och bäst underhållna christeliga stiftelser i hufwudstaden. Med ofaslätligt nit och rika tillföit, befrämjade han dess utpkomst, hwartill Stockholms Borgerskap, af ömhet och ädelmod, frisksigt bidrog och årligen bidrager. Till erkänsla för groffhandlaren Grills, i så måtto, bewisade wålgerningar emot detta enkehus, fastställdes directionen, som består af 5 handlande och 5 handwerkare, att alltid en af Grillska slåkten bör wara med-directeur af werket, så länge någon på manliga sidsdan lefwer.

Denna inrättning, som nu ståndigt underhåller ett wist antal af 64 fattiga köymåns och handwerkares enfor, hwilka i 12 rum härbergeras, skall, år 1725, i Maj månad, tagit sin början, forrt ester bemålde Grills ödd.

På 10 år, ifrån 1775 — 1784, hade derstädes 49 personer afslidit, som är hwar 12:te eller 13:de. Under 50 års ålder emottages ingen wid denna inrättning. Den är icke, såsom andra stiftelser, belastad med en talrik betjening, utan directeurerna sjelfwa besörja verkets allmänna hushållning, utan annat arfwode, än den tillfredsställelse, att hafwa befordrat ett christeligt ändamål och fullgjort en glad pligt, att hugna och lätta wårnlösa och fattiga enfors bekymmer.

Den inre hushållningen besörjes af en nödwändig, men inkränkt betjening. Underhållet för hwarje person skall, år 1797, sligit till 73 rd., då alla kostnader blifwit beräknade. Sex fattiga enfor, som, för bristande rum, icke kunnat intagas, njuta hwardera ett årligt underhåll af 20 rd. I detta eljest rymliga hus är en särskild kyrka inrättad, hwarest of-fentlig Gudstjenst hålles alla helgedagar, af en tillförordnad kyrkoherde, hwilket ämbete nu förestås af Kongl. Hofpred. Magister Carl Adam Jönson.

Fonden, som tillkommit af gåfwor, såsom förbemåldt är, har ock blifwit ökad genom 1000 rd. courant ifrån Amsterdam, samt 1100 Pund Sterling ifrån London; hwarförutar Stockholms Borgerskap årligen gifwer ett understöd af 333 rd. 16 ff.

Om det bifall, denna inrättning wunnit, vittnar äfwen afslidna Fru Carin Knipers testamentariska förordnande af den 20 Mars 1780 och den 3 Dec. 1787, hwarmed hon skänkt och gifwit, till Borgerskapets Enkehus i Stockholm, 6000 rd. specie, till den ändan att de sjuka, ibland de der upptagna enfor, skola njuta bättre skötsel och förplågning, än de för-ut haft.

Af bemälda Fru Knipers Christeliga ömhet och werkligen sällsynta frikostighet emot fattiga och nödlidande, som sträckt sig till de flesta i Stockholm warande barmhertighetswerk, förwaras der hennes waraktiga äminnelse. Sedan hon dertill anordnad 31,000 rd. specie, förordnade hon äfwen, att en inrättning för fattiga och till åren Komna oförörjda flickor, hells af borgerligt stånd, skulle göras; till hwilken inrättning hon testamenterade allt hwad af hennes war-lätenskap wore öfrigt, sedan alla andra legata i hennes testamenten woro afdragna, bestigande sig minst till 30,000 rd.

Genom Grosshandlaren Jakob von Balthasars och hans frus testamentariska disposition, af den 26 Sept. 1795, tillades Enkehuset 12,500 rd.

Hu mera har ock en, d. 28 Mars 1825, afsliden ledamot

af Stockholms Borgerskap, victualiehandlanden Erik Roman Eriksson, i lifstiden skänkt till detta Enkehus 2000 rd. b:co.

3. §.

Soopiska Fattighuset, slistades och anlades af Fru Grefswinnan Anna Maria Soop, som war modermoder till afslidne Herr N. Rådet Axel Fersen och hans syston, samt dotter af N. Rådet Gr. Mats Soop till Målsåker. Hon war första gången gift med FältMarssalken och Praesidenten Gr. Axel Wachtmeister, med hwilken hon hade en dotter, som gifrades af Praesidenten Gr. Hans von Fersen, fader till N. Rådet Gr. Axel Fersen och dess syston, samt andra gången med FältMarssalken och N. Rådet Gr. Carl Oyllenstierna till Eteninge.

Förordnandet om denna inrättning är af den 8 Apr. 1734, uppwißt den 11 Juni 1736 och intaget i Kongl. Swea Hofrätts protocol, hwars hufwudsaktiga innehåll består deri, att, sedan Fru Grefswinnan, på den så kallade de la Vallées tomt & Diastiholmen, låtit uppbygga ett litet hus för 10 fattiga och stultiga awinnor, har hon anslagit ett capital af 44,000 dal. kmt., som i Mikels Ständers Bank, till ett ewerdeligt capital skulle insättas, och rentan deraf till 10 fattiga sålunda uidelas, att hwardera af dem skulle hwarje wecka oaffortadt erhålla 3 dal. 16 bre kmt., utgörande om året 1820 dal. Swersfottet, 160 dal., skulle användas dels till de aflidnas begrafning, dels till någon belöning för den, som emottager och hwarje wecka samma medel uidelar samt deröfwer håller räkning, dels ock till fattighusets underhållande. Skulle Fru Grefswinnans barn och efterkommande sielfwa willja hafwa denna tomt fri, så ålåg dem, att på annat ställe låta bygga åt de fattiga ett lika godt hus, så att de, wid flyttningen, ej blefwe lidande. Wid ledighet efter någongendera af de fattigas död, egde Fru Grefswinnans barn och efterkommande, med Consistorii råd, någon annan till denna förmån antaga; äfwen som Consistorium i Stockholm anmodades att, tillika med presterskapet i församlingen, häröfwer hafwa inseende, så att denna Grefswinnans yttersta willja blefwe efterlefwd.

Wid årets slut 1739, insatte Grefswinnan Soop i Wansken ett capital af 2833 dal., 18 $\frac{1}{2}$ bre Caroliner och 10,239 dal. 6 $\frac{1}{2}$ bre Courant smt., emot 4 $\frac{1}{2}$ procent renta årligen, samt låt, jemte afskrift af testamentet, tillstålla Consistorium Wans Lundequist, 11.

co=attessen derdfwer, såsom en säker och tillräcklig fond, till fullgörande af detta hennes förordnande. Inan det samma gjordes, hade Fru Grefwinnan underhållit på detta fattighus 10 fattiga qwinnor, som då haft särskild spising och mat-hållning, genom en förestånderska; men i Apr. 1734 börjades med utdelning af penningar, å 3 dal. 16 öre i weckan, hvilka utlemnades från Grefwinnans contor, allt tills i Maj 1740, då Consistorium började med utdelningen, på sätt anordnad blifwit.

Då Herr R. Rådet Gr. Axel Fersen, på 1750=talet, upbyggde sitt hus å Blasiholmen, lät han, på egen bekostnad, förbättra fattighuset med en öfwerbyggnad af en stor och rymlig vindskammare, och hwarefter, sedan utrymmet blef större, twänne fattiga qwinnor blefwo antagna till åtnjutande af husrum och värme, utan att åtnjuta penningeuddelning, dock med rättighet, att den, wid inträffande ledighet, erhålla.

Sedan Consistorium, allt ifrån inrättningens början, hvarken för framlidna Grefwinnan Soops arfwingar eller någon annan, wisat redo för förvaltningen af fattighusfonden, så åskade Gr. Axel Fersen, år 1772, en sådan redogörelse af Consistorium, som ock, efter rättegång i Kongl. Hofrätten, ändtligen afgafs af Consistorium den 26 Jull 1774, af hvilken redogörelse befanns, att, under den försutna tiden, fonden blifwit ökad med 19,617 dal. 30 $\frac{1}{2}$ öre kmt., så att den då till sammans utgjorde 63,617 dal. 30 $\frac{1}{2}$ öre kmt. Allt sedan har årligen räkning till Fersiska contoret blifwit afgifwen från Consistorium, som, efter räkningens genomseende och jemnförande med bilagde verificationer, derå erhållit ansvarsbefrielse.

Wid myntförändringen 1777 öfades fonden, i anseende till det i Banken insatta couranta sut., med 28,874 dal. 30 öre kmt.

Då, wid 1783 års slut, befanns, att fonden war 6313 rd. 47 ff. 5 öst., och att underhållet derföre, utan capitalets minskning, kunde ökas, så föreslog Gr. Fersen, att ej allenast de derstädes warande bestämde 10 fattiga, i stället för 3 $\frac{1}{2}$ dal., skulle undfå 4 $\frac{1}{2}$ dal. kmt., utan ock, att de 2=ne, som förut endast hade fria husrum, skulle erhålla lika utdelning; hwilket, med Consistorii samråd, blef antaget och fastställt, så att alla 12 hafwa nu 12 ff. hwardera i weckan. Äfwen så blef Consistorii Notariens arswode ökad ifrån 100 till 300, och waktmästarens ifrån 48 till 144 dal. kmt. årligen.

Allt intill 1787, hafwa de fattiga saknat en ordentlig stälwård, hwarföre Gr. Fersen hos Consistorium föreslog en af capellanerna i Jakobs församling, som derom animodades,

hvilket bifölls, och hvarför han årligen i arfwode årin-
ter 6 rd.

År 1788 författade Gr. Fersen en ordning för fattighu-
set, hwilken med Consistorii bifall blef i patent tryckt, på wäg-
garne i rummen anslagen, och desutom ett exemplar deraf
tilldeladt så wäl de då warande fattighushjonen, som ock dem,
hwilka sedermera inslyttat.

Fattighusfonden utgjorde, wid 1797 års slut, 6929 rd.
43 ff. 1 rst. b:co specie, i hwilket mynt utdelningen åfwen
bestrides, som årligen utgör tillsammans 220 rd. 32 ff.; hwar-
emot intresset för samma år utgjorde 287 rd. 42 ff. 4 rst.,
hwaraf synes, att denna inrättning, för en framtid, ej alle-
nast kan ega bestånd, utan ock utwidgas, till de fattigas
förmån.

H. Rådet Gr. A. Fersen har i sin disposition, af d. 14
Maj 1787, §. 9, ålaggt sin äldsta son, såsom Fidei-Commis-
sarius till Ljung och Löfsta egendom, och hans efterkomman-
de innehafware samma rätt, att öfwer denna inrättning,
jemte flera af Grefwinnan Svops gjorda barmhertighets-
werk, hafwa insende, så att de anslagna medlen blifwa an-
vända till fattigas och nödlidandes förmån och nytta *).

4. §.

Berättelsen om Sabbatsbergs Fattighus följer nu i
ordningen. Stockholms stads, inom broarne belägna, för-
samlingars gemensamma fattighus fordrade många öfwer-
läggningar, sammanskotter och insamlade stamboksmedel, in-
an det, af Politie-Commissionen, på samma församlingar
fördelade antal af 300 almoseshjon kunde till wård och un-
derhåll antagas.

Sedan en fond blifwit samlad, blef ändtligen, genom
de tillika utsedda 12 directeurs föransaltande, på Stockholms
Stads Auktionstkammare, den 8 Aug. 1751, Sabbatsbergs
egendom, fordom Rinkeshof kallad, inköpt till fattighus för
28,400 dal. fut. Denna egendom hade, i början af 18:de
århundradet, tillhört Källarmästaren Valentin Sabbat och
behåller af honom ännu sitt namn, belägen på Norrmalm,
i wester wid gamla Wolstomta egor, i grannskapet med Rör-
strand, och innehåller, efter 1783 års afmätning, 474,178
quadrat alnar **).

*) Denna berättelse är sammandragen af de wid Fersiska conto-
ret befinnliga handlingar.

***) Vädece, de Eccles. Tent. p. 88.

Till underhållande af förenämnde antal fattiga, förenade sig Stadens församlingar, näml. Storkyrko, Lyfka, Finska, Fransyska Reformerta och Niddarholms församlingar, att låta uppbåra af de inom broarne belägna fastigheter, under titel: Sabbatsbergs fattighusafgift, ett årligt tillskott, swarande dubbelt emot Brandwäktarsgiften. Denna förenig fastställdes af Kongl. Maj:t den 14 Maj 1753, och skulle besagde afgift utgå, aningen af hvarje husegare, eller of af hwem det wara wände, som huset bebodde, hwilken, i händelse betalningen i rättan tid uteblefwe, wore underkastad utinättning med förhöjning, 3 fl. å hvarje rd.; egandes, efter Kongl. Resolutionen den 15 Jan. 1771, directionens edsworne uppborrdsman, som är caseur, njuta lika hägn och beskydd som kronans uppborrdsman (Kungbr. den 22 Jan. 1785).

Denna fattighusafgift, som ännu uppbåres, utgör årligen omkring 2000 rd. Desutom bestå de tillgångar och inkomster, som fullt utgå, af följande: rentorna af fattighusets insamlingar och besparade testamentecapitaler; årliga collect: och häfgångsmedel af församlingarne; afsättning af Sabbatsbergs helsebrunn; arrenden för de derstädes belägna åkergårdar; hyror för wårds huset derstädes; utesläende fattighöfvar; de wid bröllopp och barndop fallande medel; de, inom församlingarne i selska staden, af slerbhusen samlade, frivilliga afgifter, samt slutligen afkomsten af den badhusinrättning, som för några år sedan uppbyggdes wid Sabbatsberg. Af dessa inkomster se, till 300 almofehjons underhåll, månadsutdelningar, som årligen sliga till omkring 3100 å 3200 rd., hwarfbrutan utbetalas ån ytterligare följande poster årligen:

- 1) Arfwoden till fattighusafgiftens uppbårande, 6 procent af uppborrdssumman.
- 2) Predicantens och Sypflomannens lön 100 rd. b:co specie.
- 3) Medici-lön för almofehjonens sjukvård, 50 rd.
- 4) Almofehjonens fria medicamenter, omkring 170 rd.
- 5) Notariens lön för directionens protocoler och expeditioner med skrifmaterialier, 36 rd. 5 fl. 4 rs.
- 6) Waktmästaren utan lön till 1799.
- 7) Brunnsmästaren, som har uppsigt öfwer brunnen, utan lön, men erhåller collecter under brunnsterminerna.
- 8) Marketerterstkan, som bestås wed: och grypenningar, kokar maten för almofehjonen till ett wist, wid inrättningens början, stadgadt pris. Grypenningarne förhålla sig efter spanningspriserna.

9) Jubel- och Nyårskost bestås i penningar samtliga almofehjonen å stället, till omkring 48 rd., och i Midsummarspenningar 30 rd.

10) Omkring 30 à 33 famnar wed åtgå på stället. När hårtill lägges fattighushuskans underhållande, egendomens afsecurance-premier och de årligen förefallande förbättringar inom och utom hus; så kan slutas, att betydliga medel åtgå.

De 300 almofehjonen äro boende på stället; dock äro några få utom hus. De sjuka sötas i sjukhusalen, och bestås dem af fattigmedlen särskild tjenlig sjukmat *).

Den predikan, som första gången hölls i den för Guds-tjensten 1761 inrättade nya kyrkosalen, blef, på Directionens åstundan, tryckt, till förmon för fattighushjonen. Vid kyrkoinvigningen skänkte Enke-Drott. Lovisa Ulrika 1200 dal. knt. till denna fattighusinrättning. I Directionen war då Excellencen, R. Mådet Gr. C. G. Teslin ordförande **).

Wid wägen till Sabbatsberg, är till höger en instängd fattig-kyrkogård belägen.

Åf en tryckt testamentariff disposition 1772, till förman för Sabbatsbergs fattighus, inhentas, att Fabricureuren Jonas Norin aflemnad en förskrifning, af den 22 Maj 1765, till fattighuset, att, ester hans och hans hustrus lifstid, betala 300,000 dal. knt.; hwilket testamentariffa förordnande blifwit uppwiss i Justitiae-Collegio och Förmyndarekammaren den 26 April 1772; men fattighuset skall af detta testamente, i anseende till de många särskilda förordnanden, det samma innehåller, och de derwid erforderliga kostnader, haft en obetydlig förman.

Groffhandlaren Joachim Bretman, som war född i Stockholm och afled ogift i Amsterdam, den 20 October 1782, i des 78:de lefnadsår, gaf till Sabbatsbergs fattighus 3042 rd. 26 ff. ***).

En, den 28 Mars 1825, afliden Stockholms borgare, victualiehandlanden Eric Boman Ericson, har ock till detta fattighus skänkt 3000 rd. b:co.

Om de flera gåfwor och testamenten till detta fattighus saknas tillförlitliga underrättelser.

Sabbatsbergs jordegor och wårdsbusrummen blefwo, för flera år sedan, af Directionen utlemnade, på wisa år, till

*) Dessa, m. fl. underrättelser, äro meddelade af Mart. Hagbom, fattighusets casha-directeur.

***) R. Sw. Mercurius, Octob. 1765, p. 269.

****) Jar. Tidn. 1783. Uppfostr. Skåns. Tidn. s. å. p. 427.

bryggare-åldermannen, Lieutenanten Abraham Westman, som, på en höjd derstädes, låtit bygga ett vackert lusthus af sten, hwilket eger en ypperlig utsigt åt staden och gifwer således en märkelig prydna. Han har ock haft kostnader öfverda, att genom odling göra berg och fullar fruktbara.

Fattighusinrättningen styres af en Direction af 12 personer, en eller flera från hvarje församling, hvilka inom sig utse en ledamot till ordsförande och en, som handhafwer och wårdar casans fonder och desamma ordentligen redowisar, hwarefter församlingarnes deputerade ega tillfälle, att hos Directionen göra sig underrättade om verkets bestaffenhet, när de annåla sig till ytterligare revision.

Om detta fattighus, har Afsefor Odhelius, i sitt tal 1785 om dödligheten i Stockholm, anmärkt, att, af de derstädes årligen underhållna 285 personer, hade, på 10 år (1775—1784), 475 genom döden afgått, som är hwar siette person.

2. §.

Årbrande det så kallade Gubbbuset, är att märka, det, på underdånig ansöknin 1772, af Charles Lottie och Nic. Håselgren, å egna och fleras af Borgerskapet wagnar, om privilegium på en Fattigcasa-inrättning för gamla nöddlidande och af sig komna borgare, K. Maj:t resolverade, den 13 Octob. 1772, sig i nåder wara benågen att dertill samtycka, så snart en sådan plan dertill bleswe uppgiswen, som Kongl. Maj:t kunde finna antaglig.

År 1788 anmålde Sver-Ståthållaren Baron Sparre deputerades af Borgerskapet ytterligare underdåniga ansöknin i detta ämne, med bifogade reglor för denna föreslagna inrättning, innehållande alla de omständigheter, som funnits nöddiga till iakttagande wid pensionairernas intråde, förvaltningen af fonden till deras underhåll, som af borgerskapet kommer att insamlas, och de årliga råkenstapernas reviderande; hwilka reglor Kongl. Maj:t, genom öppet Bref, gifwet Götteborg den 5 Dec. 1788, behagade i nåder fastställa, med tillägning, att ifrån af sig komna borgare undantagas de, till deltagande i inrättningen, som ej på anhållan fått njuta beneficium cessionis.

Gäfwor af borgerskapet utgåra fonden till denna inrättning. Deribland kan här nämnas, att Bruckeyaron och Grosshandlaren Seton skänkt 30,000 dal. kint., Herr Håselgren 40,000 dal., Herr Nyström 45,000 dal., Herr Dire-

cturen och Grosshandlaren Georg Fr. Dieckhoffen 10,000 rd. b:co specie, Grosshandlaren Jakob v. Balthasar och hans fru Anna Maria Thorsen, efter bägges död, 2000 rd., enligt testamente af den 26 Sept. 1795, samt Grosshandlare-Societeten i Stockholm, 1799, wid f. d. Kronprinsens födelse, 3000 rd.

Nu mera har ock fonden till denna Gubbhusinrättning blifwit ökad, genom den gåfwa af 2000 rd. b:co, som victualiehandlanden i Stockholm, Eric Roman Ericsson, hwilken afled den 28 Mars 1825, dertill förkrat.

Antalet af underhållna gamla män har varit 7 till 8, som kostat öfwer 1200 dal. om året. De få ock endast underhåll, men ej andra förnödenheter eller penningar. Hvad som af dem efterlemnas, tillfaller huset *).

6. §.

Hvad den så kallade Nödhjelps-Cassan angår, så blef, i anledning af den nöd och fördöelse, som träffade många af Maria Magdalena församlings invånare, wid tillfället af 1759 års swära eldsvåda, då warande adjungtus pastoris, sedermera Prosten i Ssmo, Peter Norman, betänkt på en sådan inrättning, hvarigenom nödlidande menniskor kunde blifwa understödda. Han förenade sig derom med Commministern i församlingen, sedermera Strykerherden Ahman, samt några wälsinnade handlande och fabriqueurer, att, i sådan afsegt, formera en cassa, hwartill fond af egna medel samlades.

År 1768, den 7 Juni, behagade Kongl. Maj:st, på directionens derom gjorda underdåniga ansöknng, att, jemte sitt förklarade wälbehag, i nåder gilla och fastsätta denna inrättning, till alla dess delar och förbehål.

Från den tiden har fonden, genom hederliga och wälgörande medborgares frkostighet, wunnit den tillwert, att, år 1799, ett antal af 66 personer njöt underhåll, till 24, minst 12 rd. för hwarje person årligen. Då detta ej annat kan än wara otillräckligt och allenast anses för en nödhjelp, så har inrättningen, af sådan anledning, fått namn af Nödhjelps-cassa.

Directionen består alltid af 12 ledamöter och har 4 gånger om året sammanträde, då pensions-quartalerna utdelas **).

*) Profes. D. v. Schutzeheim, l. c. v. 211.

**) Om detta så lita kända Wårnhertighetswerk har Adv. Fiscalen Ekman meddelat underrättelser.

För att kunna använda hela fonden till det christliga ändamål, är den icke betungad med några utgifter till hyra, löner eller arfwoden, utan besörjas casans angelägenheter, redogörelse m. m. frivilligt af directionens egna ledamöter, som till nödlidande årligen utdela 1225 rd. En waktmästare är den enda, som på stat njuter 12 rd. årligen.

Bland dem, som af wälsörande, frifösthöghet och barmhet för nödlidande, ådagalagat flera wedermålen, bör här ej förtigas, att aflidne Grosshandlaren Knixers enka, i lifstiden, i testamentariska dispositioner af d. 20 Mars 1780 och d. 3 Dec. 1787, anordnat 2000 rd. specie till något understödd för fattiga, som af denna cassa njuta pensioner. Likaledes har Directeuren Georg Fr. Diedrichson, d. 31 Dec. 1798, med warm hand till flera barmhertighetswerk utdelat 50,000 rd. och deraf till Nödhjelpskassan, i såkra reversioner, 10,000 rd. hico specie, med löpande renta, 6 procent i samma mynt. Det är en hignad att, till tidhvarfwets heder, i häfderna få förwara så wackra efterbömen.

7. §.

Fattig-cassan har sin upprinnelse och fond af testamenterade caritater och andra små tillslagna inkomster; hwarsswärfwer uppfigten af ålder tillhört Politie-Collegium, och hwar af alla i staden befinnliga fattiga och åldersligna personer, samt swåda, fattiga barn, blifwit underhållna, inman fattighus i alla församlingar, 1745—1752, inwättades och då kommo i disposition af en del medel, som förut hört under Politie-Collegium, såsom collecter, stambokmedel, flockares-leverancer, eller gåfwor wid brösföry, barnöf, kyrkogång, begräfningar m. m.; egandes Collegium derdswärfwer nu allenast en allmän uppfigt, rbrande politien och fattig-mönstringarne m. m., men icke hwad medlens disposition angår.

Under Collegii disposition står, för denna cassas räkning:

1) Testamenterade caritater, dels med och dels utan willkor, såsom: Commercerådet Dawid Hildebrands 5000 dal. smt. courant, gifwet d. 16 Juli 1722, med willkor, att rentan deraf skulle utdelas till betjenter, fattiga enkor och faderlösa barn i Stockholm, utan att capitalet måtte blandas ihland andra, till fattigas understödd, anslagna medel. Det andra af 3000 dal. krmt., som framsidne Borgmästaren Wastrens Enka, Hedwig Bremenstids, d. 30 Aug. 1734, testamenterat, med willkor, att twänne hedertliga och ärbara

enfor deraf skulle njuta den fallande rentan, till årligt understödd. Det tredje af 60,000 dal. kmynt., som Afsefor Alselöf gifwit, d. 8 Nov. 1747, att 12 ålderstigna, torftiga och sängliggande personer inom Stockholms stad, af det fallande lånebanco-interesket, å 4 procent, skola, till hjälp och understödd, årligen undfå 200 dal. kmynt. hwardera.

2) De andra, utan sådana villkor, testamenterade kapitaler, med dem, som Politie-Collegium, tid efter annan, af influtna ofruktfamma medel, förskaffat, bestå i lånebanco-sedlar till 1372 dal. 25 $\frac{1}{2}$ bre courant smt. och 260,151 dal. kmynt., utom 78,450 dal. kmynt., som stadens husfattiga, i det förra kronolotteriet, enligt Kongl. StatsContorets obligationer, 1761 hade att fordra.

3) Arrendet af Sättra gård och Kungshatt, hwilket är ett testamente, gjordt, d. 12 Febr. 1622, af Ståthållaren Skytte, och säger för Sättra gård till 100 dal. smt. om året, hwaraf Skyttiska arfwingarne, till fattiga i slåkten, disponera 50 dal., och de öfriga äro husfattigebarns infomst, jemte 33 $\frac{1}{2}$ dal. lika mynt årligen af Kungshatt. Peringsböck nämner här om i Monumenta Uplandica, p. 100, sålunda: Till de husfattigas uppehälle i Stockholm skänkte Lasse Skytte, på Stockholms och Upsala stott, 1622 d. 12 Febr., sitt stenhus på Westerlånggatan, beläget i Diedrich Jifs Gränd, med renta af några landtgodts.

4) Fattigpenningar, eller 2 delens procent af alla sterbhushs inventarier, bestigande ungefärligen till 3000 dal. smt. årligen, hwarunder begripes den halfwa procent, som de fattiga, likmäßigt 1689 års tiggareordning, njuta af testamenten.

5) Burskapspenningar af dem, som blifwa borgare i Stockholm, owisa, men stego 1760 till 3064 dal. kmynt.

6) Andel af confiscationer (beslag), obetydlig.

7) Fattigpenningar, af ofria oförälda tomter, mera och mindre, bestego sig, för år 1760, till 800 dal. smt.

8) Båtesmedel af dem, som under Gudstjensien blefwo fasttagna, förswunno alldeles med författningens uppswande.

9) Föråringar och testamenten, som på några år ej hade influtit ^{*)}, utom en gåfwa af Mikets Ständers Bank, 1758 och 1759, i 2:ne poster, tillhoppa 72,000 dal. kmynt. till fattiga, men i synnerhet till Poulmern commenderade gards- och artillerie-soldaters hemmawarande späda barn, af hwilka

*) Enligt Politie-Collegii berättelse af år 1761, som här blifwit följd.

medel 42,000 dal. blifwit utdelade, och det öfriga i banken insatt, emot 4 procent årligt intresse.

10) Sakkren eller bötesmedel, som falla wid hög- och lågre domstolar, sliga ungefärligen till 450 à 500 dal. smt.

11) Afgiften af komedianter och Savojarder, föga eller intet inslutet, utom af Cevillbristen Stuart-100 dal. kpmt., och en Pauli, som wisade konsthåstar, 72 dal. kpmt.

12) Tjufgods, som ingen welat widkännas, hwaraf intet war inslutet på många år.

13) Fjerdedelen af spinnhus-fonden, enligt Kongl. Br. d. 31 Aug. 1727, sliger ungefärligen om året till 1800 à 2000 dal. smt.

14) Fattighöfshöfpenningar wid tullarne woro ringa och betalade knappt fattighöfshornas underhållande.

15) Hemmans-rentor af 2:ne hela hemman i Upsala län, Åsunda härads och Näs socken, Tragsta kallade, och stego årligen till 18 tunnor 27 fat spannmål och 94 dal. 10 öre 17 vgr. smt.

Desa hemman hade Collegium, för de fattiga, genom utnämning, wunnit af framlidne Landshöfd. Jakob Macé Dirvall, för inrestående rentor af Sättra Gård, som han uppburit och disponerar; och uppbår nu Danwicks Hospital rentan af berörde hemman, samt levererar derför årligen, till de fattiga, mjöl efter 24 tunnor råg, och dricka efter lika många tunnor malt.

Desa förenämnda inkomster, sedan 7 fattighus blifwit i Stockholm inrättade, disponerades af Politie-Collegium 1761 sålunda: 1) Hildebrandtska testamentet efter föreskrift. 2) Till de fattiga, innan de i fattighusen blifwo indelade, i den så kallade Penningestugan wid Danwiken, hwilken inrättning indrogs 1758, sedan de fattiga i fattighusen blifwo intagna.

3) Åt gratialister af åttskilliga hederliga enkor och omyndiga dötrar, en del 100 och en del 72 dal. kpmt. årligen, hwilka 1761 woro 11 personer.

4) Utdelas på 2:ne terminer, till andra fattiga, Jubl och Midsommar, något i penningar, till 200 dal. smt. årligen. 5) Till fattiga späda barns uppfostran och månadtligt underhåll, dels hos deras mödrar, dels hos fostermödrar, som anskaffats; men, som swårigheter derwid mödt, blef, år 1755, ett barnhus wid Danwicks Hospital anlagdt, med sin flät och frisordning, hwarest 70 barn njöto underhåll, utom flera, af samma fond. Kongl. Maj:ts förklarade deröfwer

nådigt wälbehag och anslog dertill af förmyndarekammarens öfwerfötsmedel 1000 dal. smt. årligen, som ökades, 1756, med alla förmyndarekammarens öfwerfötsmedel, hwaraf, från 1756 till 1761, i försälda poster, influcit 61,108 $\frac{1}{2}$ dal. smt., af hwilka 45,333 $\frac{1}{2}$ dal. smt. äro emot 4 procent insatte i lånebanken, för husfattig-cassans räkning.

Manufactur-contoret förband sig, 1757, att, till fattiga fabriksarbetares barns underhåll, årligen betala 3000 dal. smt., hwarigenom ett större antal barn kunnat antagas, till månadligt underhålls ämhetande; hwilket antal blifwit ökad till 6 à 700. Till kontroll derwid utfärdas underhållsbref, som numereras, och förses barnen med små blystämplar, som på ett band håstas om halsen, så att det ej kan borttagas. Dispositionen af Politie-barnhusets fattigcassa med des stat ställdes, d. 4 Maj 1785, under en och samma förvaltning, som Stora Barnhuset.

8. §.

Härwid må tilläggas Inrättningen till Enfors och Faderlösas hjälp. Bland wackra gerningar, i lika ömsint ändamål, att undersödjja enkor och faderlösa barn, som hjälp behöfwa, bör här icke förblimmas följande testamentariska försattningar:

1) Segelsömmare-enkan Catharina Godu, född Ekegren, förordnade, d. 12 Febr. 1791, att, hwad af hennes öwarlätenskap wore öfrigt, sedan de af henne förut gjorda dispositioner blifwit gäldna, skulle, medelst rentan af det, genom öfwerföttet, uppkommande capital, årligen användas till undersödd för enkor efter ämbetsmän inom Stockholms Magistrat, samt sådana civila tjenstemän, som af öfwerståthållaren och Magistraten gemensamt tillsättas.

Hwad, till verkställighetens befrämjande deraf, stadens fyra tjenstgörande Borgmästare, med de, af bemälda enka 4 tillförordnade Executörer, som äfwen borde, efter Borgmästarnes anvisning, det här till disponerade capital aflemna, kunde i beörde afseende fastställa — skulle såsom hennes yttersta willja anses och, af främdeles blifwande Borgmästare, till sitt ändamål framtent befrämjas och bibehållas, med det förbehåll, att framlidne Borgmästaren Naths 2ne öbitrar, efter hennes ödd, af denna inköist årligen skulle erhålla hwardera 16 rd. 32 ff., samt, efter enderas ödd, den sist lefwande 33 rd. 16 ff.

De tillförordnade Executörer af alla hennes testamentariska försattningar woro Banco-Commisarien N. G. Huldt

och Kongl. Notarius Publicus Carl Ad. Björling *), som hade att om hennes begrafning besörja och qwarlätenskapen under sin wård taga, i penningar wända och sterbhuset utreda.

§ Följe af hwad hennes testamente, i förenämnde mätto, innehåller, är följande pensionsstat fastställd, som också längst för detta, gått i verkställighet, näml. för en borgmästare enka om året 100 rd., 2:ne rådmansenkor, hwardera 66 rd. 32 ff., 2:ne enkor efter den högre betjeningen, eller rådana, som äro berättigade att söka rådmanssyflor, 50 rd. hwardera, och 2:ne enkor efter den lägre betjeningen 33 rd. 16 ff. hwardera årligen, tillsammans 400 rd.

Genom testamentariskt förordnande, af den 17 Nov. 1789, har Jungfru Ulrica Wadström anslagit ett capital af 5555 rd. 26 ff. 8 rst., hwaraf årliga rentan skulle användas till pensioner för 10 ogifta fruntimmer, hälften civila ämbetsmäns och hälften borgareddöttrar öfwer 60 år, så att hwardera årligen undfinge 33 rd. 16 ff. b:co. At Justitiae-Collegium blef uppdragen wården och dispositionen öfwer fonden samt åfwen att tillsätta de lediga pensionsställen. Sedan swårighet sig yppat, att, för bancomynt, med säkerhet erhålla 6 procentens renta, så är den förändring gjord, hwarigenom capitalerna blifwit utlånade emot 5 procent, samt pensionerna i samma mån minskade till 27 rd. 37 ff. 4 rst. banco **).

9. §.

Om Allmänna Institutet för Döfstumma och Blinda meddelas följande underrättelser:

Sedan Mikers Höglofl. Ständer uti underdånig skrifwelse till Kongl. Maj:t, af den 16 Mars 1810, bewilljat detta institut, siistadt i Stockholm af Protocoll- & Secreteraren Pehr Aron Borg, ett årligt underskott af 3333 rd. 16 ff. b:co, och detta institut såmedelt kunde föras till en mer utwidgad verksamhet och nytta, än hwad dittills, genom enskilda gåfwor och sammanflott, kunnat se; så behagade Hennes Maj:t Drottning Hedwig Elisabeth Charlotta i nåder åtaga sig att vara institutets beskyddarinna och för styrelsen derwid hos Kongl. Maj:t föreslå en instruction, hwarå Konun-

*) Af honom äro de här intagna underrättelser meddelade.

***) Meddelad underrättelse af Kongl. Expedit. Secreteraren Högskild.

gen, den 7 Juni berörde år, meddelade sin nådiga fastställelse.

Enligt denna instruction, åligger styresmannen, att årligen i institutet till undervisning, jemte uppehälle, kläder, rum och wård, för ofwännämnda summa, hålla 13 fattiga, blinda och döfsumma barn; afböna underläkare och betjening; beförja om lins, wed och hyror; bekosta artisters, handtwerskares och slöde-iktarens undervisningar åt barnen, som hwart och ett bdr låra något handtwerk; anskaffa nödiga böcker och skrifmaterialier, samt underhålla de redan inköpta verkstäder och inventarier. Desutom åligger styresmannen, att, emot särskild öfwerenskommelse, uti institutet gifwa undervisningar åt sådana olyckliga barn, som, underslödda af andra, dertill annålas, eller, såsom wistande i hufvudstaden, gå till och ifrån; kunnandes hela antalet, i mån af förenämnda årliga inkomstsumma, likwål icke skäligen sträcka. Öfwer 50 es lever. Då 13 elever, för ofwan berörda anslagna medel, stola ega tilltråde till institutet kostnadsfritt, bdr ett barn utur hwarje stift, samt ett barn ifrån Stockholm, dertill utses och antagas. Hvad i öfrigt wid denna milda stiftelse bdr iakttagas, kan af selswa instructionen inhemtas *).

5. Capitlet.

Om Arbetshus- och Krono Correctionsinrättningen i Stockholm.

1. §.

Här förekommer först Södra Arbetshuset, och är derwid att märka, det arbetshus-inrättningen i Stockholm blef, på då warande Politie-Commissionens förslag, af Kongl. Maj:t gillad och stadfästad den 5 Mars 1773.

Ändamålet war att gifwa de fattiga och behöfwande tillfälle, att, genom arbetsflit, kunna förtiena sitt bröd, samt att uppmuntra slöder och hämma tiggeriet, som, mer af brist på arbete, än en skamlig lättja, utöfwades.

Det första frivilliga arbetshus i Stockholm, beläget i hörnet af Sögbergsgatan och Götgatan, ofwänfere Catharina fattighus, bypnades den 20 April 1773, och, ifrån samma dag till den 14 derpå följande Maj, woro derwid antagna

*) Jurik. Tidn., No 74, år 1810.

847 arbetande personer, hvaraf 169 arbetade inom, och de öfriga utom hus. Att åt den mängd, som sig i början till arbete anmälde, utfinna tillfällen och utvägar till förtjenst, syntes svårt; men Konungen befallde, att Öfver-Intendenten skulle höras, om icke en del karlar kunde sysselsättas wid Fredrikshofs-byggnaden.

Detta nyttiga verk fordrade både allmänt och enskildt understöd. K. Gustaf III bewilljade och genast dertill ett lån af 40,000 dal. fnt., att, efter hand, af StatsContoret, på Politie-Commissionens anfordran, af extra utgiftsmædlen utbetalas och sedan ersättas, allt efter som Arbetshusets tillverkningar hunno att blifwa försälda (Kongl. Br. till Stats-Cont. den 18 Maj 1773). Förut hade Konungen, den 21 April samma år, befallt, att, af Manufaktur-fonden, skulle, till inrättningens befrämjande, en lika summa af 40,000 dal. fnt., emot 6 procentis renta aflemnas.

Efter såker uppgift, äro till denna inrättning förärade:

	dal. fnt.
1773, den 15 Apr., af Brandförsäkrings-Contoret	50,000.
— — den 24 Aug., Hans Maj: Konungen	12,000.
— — — — — Hennes Maj: Enkedrottningen	10,000.
— — den 17 Sept. Genom en concert på Riddarhuset	1,318. 24.
— — den 29 Sept. af Manufaktur-fonden, genom Kongl. KommerceCollegium	40,000.
— — — — — Großhandlaren Diedrichson	300.
— — den 16 Octob., af Magistraten, wid en tillämnad, men inställd solennitet	3000.
— — — — — af borgerstapets 50 äldsta	6000.
— — den 4 Dec., af Großhandlaren Christoph. Conr. Dassauf, en summa, hvarom twiift varit, hwilken ingendera af parterna kunnat lyfta	2724.
1774, den 4 Mars, hopsamlade niedel af ÖfwerStåthållaren Baron Sparre	2210.
1775, den 15 Febr., Källarmäst. Hyner, af ett testamente, som han hafit om händer	3000.

Tillsammans 130,552 dal. 24

öre eller 7252 rd. 44 ff. 8 rf., med hwilken fond den tillförordnade Arbetshus-directionen besidde nödiga rudimater:

ers inköp, arbetslöners utbetalande och flera oundgängliga behof, samt lemnade allmänheten, de första åren, genom en tryckt summarisk räkning öfver inkomst och utgift, skuld och behållning, en tillförlitlig underrättelse om verkets drift och styrelse, som stadgade ett önskad hopp om dess tillväxt och framgena bestånd. Enligt den, 1787, utgifna berättelse, hade, sammanlagdt, ifrån Januari månads bdejan 1786 till Juni månads slut 1787, inom huset 76, och utom huset 1441 personer med arbete månadligen varit syfselfatta, samt i arbetslöner tillsammans erhållit 10,531 rd. 45 sk., eller tillsammans ungefärligen 585 rd. 5 sk. 2 rs. månadligen blifwit utbetalade.

De stöder, hwarmed de arbetande i synnerhet syfselfattas, äro allt slags spånad och sirumpsättning, hwaraf, i arbetshusets magasin, tillverkningarne dagligen till affatu hållas. Det är ock på en hastig waruafsättning, som verkets upprätthållande och tillväxt hufvudsakligen beror.

Arbetslöshet, dyrhet och fattigdom hos den arbetande folkhopen hade, 1787, så förökad deras antal, som wid denna inrättning sökte sin utkomst och sitt bröd, att directionen, för att kunna syfselfatta ett sådant tillöpp af arbetare, som då redan stigit till 1806 personer, nödgades på credit uppköpa rudimaterier, under förhoppning att, genom afsättning af de deraf tillverkade waror, kunna fullgöra sina sberbindelser; men i brist deraf hade, till arbetshusets tunga, ett förut ställaliggande lager öfats, och directionen blifwit nödwungen att upplåna medel.

Denna, såsom orsak till verkets förlägenhet, andra gna omständighet anmålde, hos Kongl. Maj:t, ÖfverStåthållaren Baron Sparre ^{*)}, på directionens framställning, samt att arbetshuset, med en skuld af 2064 rd. 34 sk., äfwen hade, utom annan wäfnad och spånad, sig till last liggande 6000 par charivader eller ullstrumpor, dem directionen gjort sig hopp om att, efter Kongl. Maj:ts nådiga löfte, i skrifvelse af den 6 April 1775, få till kronan afsema.

Directionen, okunnig derom, att detta slag af arméens mindre monderings perfedlar icke mer fordrades, utom för några få corpyer af arméen, hade, med detta lager, råfat i en bekymmersam förlägenhet, till afhjelpande hwaraf ÖfverStåthållaren hemställde, om icke Kongl. LifGardet och hela Artilleriet, wid 1787 års beklädning, måtte undfå charivader in natura. Men — att här icke uppsöka ämnen, som böra till en mera omständlig berättelse om detta verkets hushållning, bör

^{*)} Handlingar i Kils-Archivet.

Slutligen med några ord nämnas, att, ehuru arbetstaxan 1796 blifwit förhöjd nästan till dubbel, emot hwad den war wid arbetshusets första inrättning 1773, hade dock arbetarne till ett wida mindre antal sig infunnit; hwilket gaf anledning till Sver-Ståthållare-Linbetets Kungbrelse derom, den 30 Nov. 1796, åfwen i den affigt, att de tiggande skålligen måtte kunna afwisas, då brist på arbete dem dertill ej föränledde.

Denna inrättning, såsom ett wackert efterbdme, har i sin mån bidragit, att Stockholm, 24 år derefter, fick ännu ett arbetshus, som å Norrmalm blef anlagdt.

Till ett tacksamt minne af Fru Carin Knipers gjorda berdinwärda förordnanden om sin efterlemnade ansefliga esgendum, bdr här omnämnas, att hon, under den 16 Dec. 1797, såsom ett ståndigt och i alla tider orubbadt blifwande capital, tillaggt stadens friwilliga arbetshusinrättning 4000 rd. specie, hwaraf rentan årligen skulle användas endast till skållig påbknung å arbetslönen för finare spånad och annat finare arbete, som fattiga fruntimmer af de bättre klaserna till lifsbergning funne sig twungna att för betalning för-rätta.

Till upprått hållande af detta södra friwilliga arbetshus, har en icke länge sedan, den 28 Mars 1825, afliden Stockholms borgare, victualiehandlanden Eric Boman Grifsson, i lifstiden gifwit en summa af 10,000 rd. b:co.

Arbetshus-Directionen består af en Magistratsperson, en Ståndsperson och 4 Borgare. Sverstyrelsen tillhörer Sver-Ståthållaren, enligt den för honom, den 25 Aug. 1791, utfärdade Kongl. Instruction.

Till ett skuldigt minne af en Konung, som grundat och befrämjat ett så nyttigt werk, hwarigenom den fattige har sin lön i en trefwen och slitig hand, är en skådepennung ssa-gen, som på tillwända sidan föreställer K. Gustaf III:s bild med namn och titel, och på den frånwända hwarjehanda fabriksredskap, med sverstrift: *Inopibus manuum mercede sublevandis.* S. exerguen: d. V Mart. 1773.

2. §.

Sammanskottor och utdelningar till de fattiga uppmuntra icke idogheten och sliten. Om Sverige ej fan böppas att återse de tider, då ingen finnes, som behöfwer emotta-

ga en almösa *), bär man dock kunna wänta af upplysningen, att fattighusinrättningarne göras nyttigare, och, om de icke alldeles kunna förwandlas till arbetshus, att åtminstone något sätt måtte utfinnas, att förena dessa inrättningar så, att de antingen underhålla sig sjelfwa, eller åtminstone i märkelig måtto dertill bidra.

§ ett så godt och berömligt ändamål är första grunden laggd till det å Norrmalm inrättade arbetshus.

Jakobs och Johannis församling hade länge varit besänkt, att bereda de fattiga inom församlingen något tillfälle till arbete och förtjenst, då den, uppmuntrad af Kongl. Br. till Szwersståthållaren, d. 17 Mars 1796, om slika anstalters widtagande genast stadgade sitt beslut, att, på sin befohån, göra en arbetsinrättning, som å Norrmalm länge varit önskad, men saknad, och hwilken, så belågen, att alla utan swärighet deraf kunde sig begagna, ej allenast lemnade den idoga tillfälle att sjelf förwärfwa sitt lifsuppehälle, utan äfwen betoge den lättjesulla all ursäkt för ett otidigt bettlande. Naturen har gjort arbete nödwändigt för menniskan.

Arbetshusbyggnaden, börjad i Sept. 1796, blef anlaggd å den tomt, som Jakobs och Johannis församlings fattighus tillhörde, belågen wid Johannis kyrka och dess östra kyrkogata, hwarest ett nytt stenhus, af fattighusets besparade fond, uppfördes, och hwarwid så werksamma anstalter, drift och arbete användes, att arbetshuset, d. 1 Nov., på Konungens födelsedag, kunde öppnas.

Denna inrättning blef sedermera, genom Szwersståthållareämbetets bemedling, med stadens å södermalm belågna friwilliga arbetshus förenad, och de fattiga således af alla i hufwudstaden warande församlingar öppet lemnadt, att, å bägge dessa arbetshus, allt efter som dem lägligast kunde falla, sig till arbete och förtjenst anmäla. Enahanda arbetslön och betalning blef wid det nya, som wid arbetshuset på söder, enligt den derstädes förhöjda taxan, fastslådd.

*) En rik och gudfruktig enka, benämnd Friedeburg, i Ungarisk tid, hade genom testamente ålaggt sin dotter, att gifwa sin egendom efter sin död till de fattiga; men, när det af dottern skulle efterkommas, funnos inga fattiga i riket, utan måtte hon resa till Dorstadt i Ulrediska landet med sin egendom och der fullgöra sin moders yttersta wille (Botin, Sw. S. i. Histor. A. p. 139, rsta edit.)

Arbetshusinrättningen, jemte den, af församlingarne, tillika öfwerenskomna fattigwården, blef af Kongl. Maj:it gillad och fastställd d. 28 Nov. 1797.

Genom föreningen af bägge arbetshusen, blef det möjligt att skyndsamt till arbete kunna upplåta den nya inrättningen å Norrmalm. Bägge arbetshusinrättningarne egde, till följe af samma förening, under den förres direction, i början en gemensam och på mångårig mogen erfarenhet grundad styrelse, som lofwade bägge ett gemensamt bestånd för framtiden; men sedermera har norra arbetshuset fått sin särskilda direction, under hvars insende det för närvarande står. Huru förhållas borde med de fattiga, som antingen i sina boningar saknade nödigt utrymme för arbetets bedrifwande och dertföre egde arbeta inom arbetshuset, der de fingo begagna rum, värme och ljus, eller åstundade att från arbetshuset afhenta både rudimaterier och verktyg, och huru de, som wid finare arbete woro wande, egde sig annåla, m. m.; derom utgaf Öfwerståthållareämvetet sin fungdrelse, d. 19 Jan. 1798.

Norra arbetshusinrättningen skötes af en syssloman, en bokhållare, en waktmästare och en lärmarstinna, som bo inom huset.

Antalet af dem, som wid arbetshuset med arbete blifwit sysselsatta, hade, 1798, stigit till 455 personer från flera församlingar och af garnisonen.

Nedan d. 7 Mars 1798 kunde arbetshusets försälfningsmagasin öppnas.

I detta hus är ock ett särskildt rum undantaget för de 6 fattiga krymplingar, som underhållas på Cancellirådet Grefwe Bunge's bekostnad, af de medel, som han, wid insamlingen 1796 af almosor och understöd för de fattiga, dertill bestimerat, näml. 120 rd. årligen i hans lifstid, med mindre han icke på en gång erlägger 2000 rd.

Hwad nytta detta arbetshus åstadsommit, förmåler Jakob och Johannis församlings inrättade fattigwård, i dess utgifna berättelse derom d. 30 April 1799, och kan slutas af den lättare tillgång till arbete, som alla, från södra arbetshuset afslågnade, församlingars fattiga derigenom wunnit, hwilka blifwit sysselsatta och werksamma, till egen lifsnäring och andras gagn.

Sedan Maj månads början 1798 till slutet af April 1799, hade de fattigas arbetande antal dertfödes warit öfwer 3 å 400 personer månadligen, och d. 22 April följande år 463 personer af flera församlingar.

Fattighus-directionen och fattigwården stadgade, d. 26 Apr., det enhälliga beslut, att, från d. 1 Nov. 1799, då arbetshusinrättningen började sitt tredje år, på församlingens egen kostnad och eget äfventyr, densamma sig åtaga och framgent besrida, utan vidare förbindelse med den födra arbetsinrättningen. Detta beslut blef derigenom lättadt, att en wälgörande ledamot af församlingen behagade undanröbjä all vidare omsorg, hwarifrån de erforderliga årliga förlagsomkostnader skulle erhållas, och ädelmodigt lofwa att, es mot lindrig renta, förskjuta den förlagssumma, som, tid efter annan, kunde behöfwas; hwarigenom han ökat de mångfallbida wälgörningar, hwarmed han förut, till nödlidandes räddning, sig utmärkt. Ingen annan wäsentlig ändring kom att ske med arbetsinrättningen, än att flere slags arbeten skulle blifwa att tillgå, och hufwudstyrelsen stadna hos den, af församlingens deputerade, utwalda directionen.

Slutligen bör, till ett wälsförtjent tacksamtt minne af en Stockholms borgare, victualiehandlanden Eric Boman Eriksson, som afled d. 28 Mars 1825, angifwas, att han, till underhållande af detta norra frivilliga arbetshus, i lifstiden anordnat och skänkt en betydlig summa af 10,000 rd. b:co, lika med hwad födra arbetshuset af honom erhållit.

3. §.

Krono-Correctionshuset, förut kalladt rasp- och spinnhuset, har haft gemensam upprinnelse med stora barnhuset i Stockholm, enligt hwad förut är förnäldt.

Då, efter första planen i Kongl. Br. af d. 24 April 1624, icke allenast så kallade skalkar och boswar, eller lösa och wanartiga personer, utan ock gröfre misgjerningsmän äfwen skulle, å Barn- och Tukthuset, hållas till arbete, och dessa nödwändigt forbrade ett särskildt insende, så blef, 1668, efter Sfwersstathållarens öfwerläggning med Magistraten, ett eget Tukthus inrättadt, och en inspector förordnad för tillsynen öfwer fångarnes arbeten; hwarefter denna inrättning förwaltades af Magistraten intill 1670 års slut, då Byggnings- och Ambetscollegium sig samma förvaltning åtog. Sedermera, år 1674, blefwo tvenliga rum, så wäl för de fattiga barnen, som fångarne i Tukthuset, utsedda i Barnhusets byggningar, hwarest äfkilliga manufacturarbeten förärdigades; och utfärdades jemwäl, i Mars månad 1675, en Kongl. Resolution, att i Tukthusbyggningen skulle uppfättas några handwarnar, högst till 8 par stenar, som af fångarne skulle

drifwas. Den förändring med tuktusinrättningen, sådan den war wid Barnhuset och år 1692 upphörde, gaf anledning till inrättande af ett Rasp- och Spinnhus.

Kongl. Förordningen derom utkom d. 21 Oct. 1698, att denna inrättning skulle anläggas, antingen å Barnhusets grund eller å annat ställe, som dertill kunde utses, hwar till alla hus i Stockholm borde taxeras, och Magistraten betala för de publika; hwarjemte, wid egendomsandel, en viss afgift skulle Rasp- och Spinnhuset tillfalla, m. m., som angående inkomster för denna inrättning stadgades; och skulle Magistraten, jemte några af Borgerskapet, hafwa omsorgen och tillsynen derwid.

Swerfståthållaren Grefwe Gyllensjerna inkom derpå med förslag till Spinnhusinrättningen på Lilla Rörstrand, som Konungen, d. 30 Maj 1698, hade skänkt staden; hwilket förslag wäl gillades, men inställades derefter, d. 3 Juli samma år, till bättre tider.

Widare åtgård härwid affstodnade, för infallna frigsorligheter, till 1722, då Konungen, genom bref till CommerceCollegium, af d. 23 Juni, förordnade, att, genom frivilliga gifwor och sammanskott, skulle, af invånarne i Stockholm, insamlas 30,000 dal. kmnt., som erfordrades för inrättningen, hwilken skulle stå under CommerceCollegii och några handlandes direction, samt på Långholmen wid Södermalm få sitt ställe. Om sammanskottet utfärdades Swerfståthållarens fungebrefse d. 25 Sept. 1724, sedan förut, d. 28 Juni samma år, KammarCollegium, å kronans wagnar, af Handelsmännen Spalding och Dahlström, inköpt deras egendom, till Rasp- och Spinnhus å Långholmen, för 37,000 dal. kmnt., hwaraf kronan bestod 25,000, och återstoden, 12,000, war ett testamenté till sådant behof, af framlidne CommerceRådet, Hildebrand.

År 1724, d. 27 Juli och 3 Oct., lät och Kongl. Maj:t utfärda sitt nådiga Bref till Commerce-Collegium om directionen wid Spinnhuset, och d. 14 Nov. till Kammarrevisionen, om räkenskapernas reviderande. År 1735 utkom taxa till Spinnhusfondens uppbärande öfver hela riket, som, genom 9 § i Kongl. Resol. på städernas besvär d. 12 Apr. 1739, och ytterligare, d. 16 Maj samma år, widare förklarades *).

Under 1769 års riksdag, beswårade sig Spinnhus-arrendatorerna, hwilkas arrende upphörde i Sept. 1766, omedelbart hos Rikets Ständers Handels- och Manufactur-Deputa-

*) Utdr. af Publ. Handl., af No: 66, 2 Tom, p. 1244, 1451, 1491.

tions-Utflott, i åskilliga omständigheter, härrbrande af Spinnhus-förvaltningen; hwarsofwer Commerce-Collegii utlåtande infördrades, som finnes tryckt 1770.

Rasp- och Spinnhuset är nu å Långholmen beläget och inrättadt, enligt förut åberopade 1724 års Kungörelse, på det att låttingar och tjenstlösa personer, jemwål lösa qwinnsfolk, hwilka löpa fring gator och i husen, måga upptagas och derstädes syfvelsättas med det der förordnade arbete, hwarest de hafwa att njuta underhåll emot arbetets försiättande. Der har ock sedmerta tillkommit ett curhus, för de med veneriff sjukdom beswårade, å hwilket curhus jemwål, efter Kongl. Br. d. 2 Nov. 1773, de med smittosamma eller veneriska sjukdomar beswårade arrestanter skola antagas och förtas; hwaremot curhuset för dem erhåller de wanliga fångförtäringemedlen. Äfwen underhålles der ett särskildt sjukhus, bestående af nöddiga rum och tillhörigheter, samt med egen betjening wäl försedd.

En wacker kyrka är jemwål wid Spinnhuset inrättad, hwarwid en egen predicant af Kongl. Commerce-Collegium tillförordnas.

Rasp- och Spinnhusfonden, hwarom särskildt för Stockholms stad är förordnad, består icke allenast i en wis afgift, som årligen uppbåres af winstänklare, kaffestänklare, tracturer och krögare, utom det, som för hwarje komedi bör erläggas, utan ock i en wis procent af tolagen, på åskilliga utifrån inkommande waror, jemte den fond, som, enligt K. Br. af d. 31 Aug. 1727, och Magistratens, i anledning deraf, d. 9 Dec. samma år, utfärdade Kungörelse, denna inrättning eljest är anslagen, hwaraf dock Husfattigeassan tillfaller en sjerdedel, men de öfriga tre sjerdedelar Rasp- och Spinnhuset: tillkommande stadens Politie-Collegium inseendet öfwer uppbördens inhemtande och bokföringen, så wäl som heröfver de 3:delars anordnande till Commerce-Collegium; och bestås derwid en bokhållare med 200 dal. smts. lön *).

Åf en berättelse om KronoSpinnhuset i Stockholm, meddelad af Inspectorn derstädes H. Björkman, 1793, kan här tilläggas, att, för de utsedda personer af stadens Borgerskap, till biträde och en närmare tillsyn wid directionen, utfärdades en instruction, d. 25 Nov. 1724.

Samma år antogs nödig betjening wid denna inrättning, såsom inspector, prest, sättskr, spinnmästare och spinnare-gefall, waktmästare, m. fl.

*) Politie-Collegii Berättelse till ÖfverStåthåll., d. 3 Aug. 1761.

Churu magistratspersoner, för sina tråagna ämbetsstyfkor skull, varit frifallade för tillsynen wid Spinnhuset, enligt R. Br. af d. 23 Juni 1722, finnes dock af handlingarne, att, imellan åren 1724 och 1740, någon ändring deri stett, emedan allt sedan, ständigt och intill dess Spinnhuset, år 1754, till arrende upplåts, en magistratsperson, en handlande och en fabriqueur derwid varit föreståndare.

Efter åtskilliga förändringar med spinnhushjonens sysselsättande, blef omsider ullspånaden ansedd för det förnämsta arbetet, både såsom beständigare att påräkna samt äfwen ländande till fabrikeras upphjelpande.

Enligt Kongl. Br., d. 14 Aug. 1739, till Commerce-Collegium, om nödwändigheten att fastställa ett wist arbete, såsom swarande emot äddind tids dom, förordnades af bemätda Collegium, att hwarje person, emot ett års dom, skulle spinna 720 strångar klådmakaregarn, eller karda till 1440, eller och skrubbla till 3456 strängs spånad; men, sedan en ny haspel blef inrättad och fastställd år 1740, hwilken utgjorde 3000 alnars längd på strängen, och således 250 alnar längre, än den för wanliga; så blef 600 spinnstrång, eller 900 kardstrång, eller och 1800 skrubbelsstrång, anseddt swarande emot ett års dom, jemnförelsewis efter hwad en arbetant bör dagligen spinna.

Spisordningen wid Spinnhuset fastställdes af Kongl. Maj:t d. 23 Sept. 1741. Om de wid detta werk förändrade författningar, i anseende till den inre hushållningen, förbjuder widlöftigheten, att här något omständigare anföra.

Efter stat, njuter inspectorn wid Krono Spinnhuset (Corrections-huset) 266 rd. 32 sk. årlig lön; predicanten 200 rd.; fältskären 100 rd.; spinnmästaren 1 runstycke för hwar strång, som spinnes, utgörande omkring 120 rd.; 2:ne waktmästare tillsammans 83 rd. 16 sk.; kloekaren, som tillika är skolmästare, 50 rd., utom hwad betjeningen, till färfälda behof, bestås, såsom skrifwarehjelp, wed- och luspenningar, m. m.

Under Inspectorn Björkmans 20-åriga tjenstetid, ifrån 1773, blef Spinnhus-brobyggnaden af honom på entreprenade werkställd för 1644 rd., åtskilliga reparationer och widtagna anstalter, till Spinnhusets förmån, bestridda, samt en ladugårdsbyggnad af sten uppförd och en fruktträdgård anlaggd.

Tukt-huset är nu mer egentligen tjenligt för sådana owinns-personer, som, för grofve brott, dömtas till arbete, antingen på lifstid eller på wisa år; dock warder stillnaden härutinnan icke alltid så noga iakttagen.

Fångarne å Spinnhuset samt Luktuset, som, till större delen, äro qwinnsfolk, syfselfättas med spånad; dock finnas der äfwen rum för wanartiga postar, som hållas till arbete med ullfärdning. De få alla daglig kost, morgon, middag och qväll, efter föreskrifwen spisordning. En särskild direction, jemte en inspector, är den närmare och dagliga tillsynen ansförtrodd; men öfwerinsendet å Krono Spinn- och Luktuset tillhör Kongl. Commerce-Collegium, som och årligen, genom deputerade, håller mönstring med fångarne, wid hwilket tillfälle efterfrågas så väl fångarnes förhållande, som om de erhålla, hwad dem i underhåll m. m. tillagdt är.

Nionde Afdelningen.

Angående Styrelseverket i Stockholm.

1. Capitlet.

Om Öfwerståthållaren i Stockholm.

1. §.

Stockholms stads gouvernement eller styrelse blef ifrån Upplands Landshöfdingedöme, hwarunder det fordom lydde, alldeles skildt, genom 1634 års regeringsform. Kongl. Förmyndare-regeringen fann då för godt, att, till flottets, stadens och malnarnes bättre uppsigt, antaga en ÖfwerBurg-grefwe i Stockholm, hwilken titel, d. 11 Juni 1634, förändrades till ÖfwerStåthållare, då Herr Clas Fleming dertill förordnades, d. 16 Oct. samma år *).

ÖfwerStåthållaren borde alltid ega säte uti Kongl. Maj:ts och Swea Rikes Råd. Detta stadfästades i Konung Carl XI:s testamente 1693 och äfwen i regeringsformen 1719. Efter 1720 års regeringsform, skulle detta ämbete anföras af en skicklig man utom rådet. Efter regimentsförändringen 1772, kallades ÖfwerStåthållaren Baron Carl Spar-

*) Peringskölds Monumenta Uplandica, p. 101.

re till Rikets Råd 1775, med bibehållande af SverStåthållareämbetet, och innehade detsamma, då Rådskammaren upplöstes 1789.

Detta ämbete åligga flere grannliga, wigtiga wärf och göromål, enligt de instructioner, som, tid efter annan, för SverStåthållaren blifwit utfärdade, såsom instructionen för SverStåthåll. och Gen. Lieut. Claes Lott, d. 28 Mars 1664; ett reglemente af Konung Carl XI, d. 20 Dec. 1693, hwar- efter SverStåthållaren samt Borgmästare och Råd i Stock- holm hade sig att rätta, angående stadens rättigheter, medel och inkomster. Då en ordentlig instruction för SverStåthållareämbetet saknades, tillåt Konung Gustaf III, att Fri- herre Sparre, hwilken så fullkomligen kände sitt ämbetes plig- ter, måtte föreslå en sådan, som Kongl. Maj:ti i nåder tack- tes pröfwa, gilla och låta utfärda, d. 16 Febr. 1776.

Efter Riksrådet och SverStåthållaren Baron Sparres ddb 1791, då Riksmarskalksämberet afwen, genom Riks- Rådet Grefwe Bondes fränfälle, war ledigt, i hwilka hög- ämbetens utöfning förra instructionerna syntes föranledda till någon gemensam och ej noga åtskild besättning, i anseende till wården och tillsynen öfwer Konungens slott, fann Kon. Gustaf III nödigt, att, för SverStåthållaren öfwer Kongl. Residens-staden, låta utfärda en förnyad instruction, d. 25 Augusti 1791, hwarö innehåll här wore nog widlöftigt att intaga.

Om Fogaten, förut Slottsfogde kallad, kan här anmär- kas, att samma titel, i äldsta tiderna, fördes af ortens hög- sta befälhafware, och fordom äfwen af den myndiga och mäktiga Bo Jonsson Grip *), som war Fogat på Stock- holms slott 1368 och kortt derefter Riksdrots. Denna be- ställning består nu deri, att Fogaten, då Sver- och Under- Ståthållaren af andra ämbetsyftkor äro förhindrade, förrät- tar allt hwad till executionsverket hörör; i synnerhet tillkom- mer honom uppsigten wid Middarholmskyrkan, andra kro- nans hus, trädgårdar, wedgårdar, fångar och fångelserum samt brottslingarnes afstraffande, hwarwid han rättar sig efter lag och särskilda författningar.

Som SverStåthållaren innehar ett förtroende-ämbete, hwilket Kongl. Maj:ti sjelf, enligt regeringsformen, till- och af- sätter, så är han och Konungen allena ansvarig för stadens styrelse.

*) Swea Rikes Rådskändr. 1791, 4:o. Peringshölds Monumenta Uplandica, p. 79.

2. §.

Den SfwersStåthållarne i Stockholm, allt ifrån 1634, då Clas Fleming beklädde detta höga ämbete, kan läsas Sjernmans Högdingaminne och Rådslängden, 1791. Man vill således här begynna med Friherre Carl Sparre. Han war Landshöfding i Gesle, då han, med tidningen om revolutionen i Stockholm d. 20 Aug. 1772, tillika fick Konungens förordnande, att wara commenderande general Sfwers de norra regementerna med Dalregementet, hwarefter han utnämndes till SfwersStåthållare, d. 22 April 1773 *).

I detta sitt ämbete befrämjade han Voursebyggnaden; hade inseende Sfwers Konung Gustaf Adolfs ärestods förfärdigande; framförde Stockholms Borgerstads anhållan, ej mindre att, genom uppbyggandet af bron Sfwers Riddarholmsscanalen, förewiga minnet af deras glädje, wid Konungens återkomst 1784 från Italien, med återwunnen helsa, än att, wid Konungens mottagande efter Berlesfreden, så uppreta en ärestod åt Gustaf III:s minne, alltid kårt och wördadt af ett honom tillgifwet Borgerstads; widtog anstalter och hade inseende wid 1780 års wattuslod, Årwen som wid nya stenbrobyggnaden Sfwers Norrström, strandbyggnaden med gatan till Blasiholmen. Packerhusbyggnaden; Slagtarehusen; Jernvägens utwidgande; fortsättningen af Brunkebergers jernände och platsens beredande till nya bostäder; byggnaden af Princeßans Palats; vägen Sfwers Stadshagen till Drottningholm; en förbättrad hushållning wid Stora Barnhuset; det nya Hospitalet wid Danwiken; förbättringarne wid brandwaktinrättningen; Navigations-skolans upphjelpande — äro ämnen, med ett ord nämnda, för de wackraste loftal. Här till kan ännu läggas kronobalancemålets afgörande; brandreglementernas förbättrande; uppbrädsverkets redighet och drift; tiggeriers hämmande, genom arbetshusets befrämjande; politienrättningen; en förbättrad löningsstat, sedan stadens inkomster i märkligt måtto blifwit ökade, m. m., som skall truga sjelfwa afunden att wittna om en så utmärkt driftig ämbetsmans ära.

Magistraten och Borgerstadsrådet, att ådagalägga sin oförgätliga tacksamhet och tillgifwenhet för en så högt förtjent och älskad ämbetsman, troligen en ibland de bästa af Stockholms stads SfwersStåthållare, hwars förvaltning gjort hans minne wördadt och ärorikt, lät i Rådhuset uppsätta hans

*) Minnelseboken Sfwers honom, af Schönberg, Stockholm, 1796, p. 44. I Rådslängden står d. 22 Juni 1773, på hvilken dag han i ämbetet insådes af Hertig Carl.

portrait af en mästares hand, uppresad hans bröstbild i hwit marmor på Boursen, af Sergel förfärdigad, och inlösa Tessinska palatset till boningshus för honom och efterkommande SzwersStåthållare, samt låt äfwen, efter hans ödd, slå en skådepenning, för att bibehålla honom i wördsam och kär äminnelse. Den wisar på ena sidan hans bröstbild med namn och titlar, och på fränwända sidan, inom en lagerfrans, läses: *Factis animoque mereris, och i exerguen: Post mortem 1791. Urbis amor.*

Denna herre blef Swea Rikes Råd 1775 och inneha-
de samma ämbete 1789, då Rådsämbetet affkaffades. Un-
der hans stulighet, förwaltades ämbetet någon tid af Hans
Kongl. Höghet Hertig Carl af Södermanland, sedan Konung
Carl XIII, och derefter af Presidenten Grefwe Munk, ifrån
d. 11 Febr. 1789 till d. 11 derpå följande Maj, i synnerhet
hwad Politie och Militärdetallen tillhörd.

När Riksrådet Baron Sparre återwunnit helsan,
tillskref Konungen honom, d. 11 Maj 1789, ibland annat,
med följande ord: "Wi anse för öfwersibbdigt att förklara
er både vår oro, under fruktan att förlora er, och vårt nö-
je, att se eder tillbaka, i utöfningen af de ämbeten, wårt
nådiga förtroende er uppdragit, och hwarmed I beredt er,
jemte forfarande af de tänkesätt, hwarmed wi er omfam-
nat, jemwål såderneslandets och hufwudstadens oförgärliga
erkänsla."

Han såg Magistraten och Borgerskapet sista gången på
Rådhuset, d. 2 Det. 1790, samt stöt ett årorikt och werksamt
lif, d. 28 Juni 1791. Hwad han, till stadens heder och
Borgerskapets förmån, uträttat, är på sina ställen i detta
arbete omständligare intaget, såsom innefattande det märk-
ligaste af Stockholms stads historia, under hans 18-åriga
SzwersStåthållareämbetstid.

Gustaf Maurits Armfelt, Friherre, SzwerssteKammarjun-
fare, GeneralLieutenant m. m., utnämnd till SzwersStåthål-
hållare, på Konung Gustaf III:s öddsfång, d. 29 Mars 1792,
endiledigad d. 7 Sept. s. å., då UnderStåthållaren Lilljen-
sparre, d. 14 i berörde månad, förordnades att ämbetet fö-
restå. Baron Armfelt, utsedd till Minister Plenipotentiaire
wid Italienska hofwen, nyttjade först baden i Aachen och an-
trädde derefter sin Italienska resa.

Carl Wilhelm Modée, Contre-Amiral, utnämndes till
SzwersStåthållare, d. 29 Sept. 1792. I sjöslaget wid Hog-
land, d. 17 Juli 1788, bbrjade han striden med örlogsskep-
pet Hedwig Elisabeth Charlotta och hade, efter flottans er-

hållna seger, inom sitt bord 13 ödda och 23 särade. I slaget wid Hland, d. 27 Juli 1789, twang han fiendens arrieregarde att retirera; och, wid utbrytningen utur Wiborgswiken, d. 3 Juli 1790, förde han Swenska flottans avant-garde, tvårt igenom elden af Nyssa linielkery och landbatterier. Under hans SfwersStåthållarskap fortsattes, med all drift, byggnaden af nya Norrebro. Brunnen wid Brunkeberg blef och då upptagen och, inom kort tid, alldeles färdig, samt södra slottsplanen utwidgad och belaggd med buggen gräsen, och det gamla komedi-huset nedrifwet, m. m. År 1795, d. 23 Dec., åntlebigades han ifrån detta ämbete, och uppdrogs Sfwers-Commendantskapet i Carlscrona. Han afled på Dömselstorps säteri i Halland, d. 12 Oct. 1798, i sitt 65 lefnadsår.

Hans Henrik von Esen, Grefwe, war GeneralMajor och förrättade Rifsktallmästare-ämbetet, då han, i Dec. månad 1795, förordnades till SfwersStåthållare i Stockholm.

Blef i samma ämbete en af Rifets Herrar och äfvisde Konungen på resan till Petersburg.

Baron von Esen erhöll, på begäran, nådigt affed, d. 8 Maj 1797. Under ledigheten förrättades ämbetet en tid af UnderStåthållaren, men derefter, under Konungens korta utrikes resa och wid bitägershögtidigheterna i Stockholm 1797, af Landshöfdingen Baron af Ugglas.

Samuel af Ugglas, sedermera Grefwe. Efter sårskilda förordnanden, af d. 15 Juli och 22 Sept. 1797, förestod han, såsom beredt är, SfwersStåthållareämbetet till d. 4 Dec. samma år; till minne hwaras Borgerskapet lät slå en städpenning, som, på tillwända sidan, wisar bröfshilden, med omstrift: af Ugglas, Friherre, tillförordnad SfwersStåthållare. Och på fränwända sidan, i en ekeblöskrans: Sör nitfull wård om Stockholm 1797. Af Stadens Borgerskap.

Genom öppen fullmagt, af d. 20 Febr. 1800, förordnades Grefwe af Ugglas att wara verklig SfwersStåthållare i Stockholm, med bibehållande af Landshöfdingämbetet i Stockholms län och den detta ämbete äfvisande lön, men afstod frän alla lönefrämåner i och för SfwersStåthållareämbetet *); wid det tillfälle, då den på södra slottsplanen, under hans öfwerinseende, färdigblifna obelisken, d. 3 Oct. följande år, afstäcktes och, i Konungens höga närvaro, öfwerlemnades till Borgerskapet, nedlade han och SfwersStåthållas-

*) Post-Tidn., d. 27 Febr. 1800.

redämberet och blef, på Rådhuset, dit SverStåthållaren upp-
trädt att taga affked af Magistraten och Borgerskapet, ifrån
Kongl. Maj:ts honom tillsändt Seraphimer-korset, såsom i
nåder utnämnd riddare af samma Orden, i det samma dag
hållna riddare-capitel. I Kongl. Maj:ts nådiga affked, dat.
Drottningholms slott, d. 3 October 1800, blef Grefwe af
Ugglas bibehållen wid den del af SverStåthållareämberet,
hwartill hörde Sverinseendet och styrelsen af Stockholms
bourse, brobyggnaden samt Konung Gustaf III:s ärestod och
des emplacemant, med hwad dermed gemenskap egde, intill-
des samma arbeten hunne blifwa fullbordade *).

Maurits Wilhelm Klingensporr, Grefwe, General, förord-
nad till SverStåthållare wid revolutionen d. 13 Mars 1809,
samt Ledamot i Riksföreståndarens conseil, erhöft, år 1810,
på begäran affked. Hans öfriga wigtiga ämbetsbefattning-
gar tillåter rummet icke att här beskrifwa.

Anders Fredrik Skjöldebrand, Grefwe, Statsråd och
General-Inspecteur för 2:dra infanteri-inspektionen, m. m.,
tillsförordnad SverStåthållare d. 20 Juni 1810, hwilket
ämbete han förwaltade till medlet af Juli månad 1812.

Carl Wörner, Grefwe, Fältmarskalk och RiksStåthåll-
are i Norrige m. m., blef 1812 SverStåthållare och erhöft,
på begäran, affked från detta ämbete, d. 17 Nov. 1818.

Nios Rudolph Cederström, Grefwe, General-Admiral, m.
m., blef tillsförordnad SverStåthållare år 1816 och förestod
ämbetet till d. 31 Dec. 1818.

Daniel Edelcreutz, Friherre, Landshöfding i Stockholms
län, emottog ämbetet sistnämnde dag, i egenkap af tillsför-
ordnad SverStåthållare.

3. §.

Angående SverStåthållarens lön och förmåner, kan
här anmärkas, att Kongl. Maj:tt, på Magistratens gjorda
underdåniga hemställande, att få gifwa SverStåthållaren
en hedersgåfwa ärligen, dertill lemnade des nådiga bifall,
utan att någon summa utfattes (Kongl. Br. d. 5 Jan.
1684). Sedan Kongl. Maj:tt resolverat, att SverStåthål-
lareämberet skulle förwaltas af en person utom rådet, med
lön af stadens Sverförettsmedel, 4000 dal. smt. och 600 dal.
hushyra, samt dertill utnämnd Generalen Gustaf Adam

* Protocolet, hållet på Stockholms Rådhus, d. 3 Oct. 1800; som
tryckt i Afslutade Stockholms Posttidningar, N:o 114 för d. 9 Octo-
ber s. å.

Taube, så gaf KammarCollegium Magistraten sådant tillkänna d. 11 Juni 1716. På Magistratens anhållan, att Riksrådet, Håltmarskalken och SverStåthållaren Grefve Taube måtte, utom sin Riksråds lön, få uppåra den af K. Carl XII honom beflädda SverStåthållare lönen, 4000 dal. smt., resolverades, att han, för samma ämbete, skulle få njuta så mycket, som de andra Riksråden i Collegierna åtnjoto i taffelpenningar, eller 3000 dal. smt. af stadens enskilda medel, utan att något eftersättes i stadens byggnader (Kongl. Br. till Magistraten, d. 19 Dec. 1721). Detta stadsfästades d. 1 Sept. 1724, och, i Kongl. Br., d. 19 Aug. 1736, fastställdes än ytterligare dessa 3000 dal. smt. taffelpenningar för SverStåthållaren Lönslycht och hans efterträdare, d. 12 Dec. 1740 och d. 2 Jan. 1756.

SverStåthållaren hade, efter Kongl. Br. d. 12 Maj 1792, på ordinarie staten, lön 1666 rd. och taffelpenningar 500 rd., tillhoppa 2166 rd., men SverStåthållaren Modée försildt, efter Kongl. Br. d. 1 Oct. 1792, 600 rd. och alltså sammanlagdt 2766 rd. Deremot hade SverStåthållaren Baron von Esen, efter Kongl. Br. d. 12 Maj 1792, lön 1666 rd., taffelpenningar 500 rd. och försildt, efter Kongl. Br. d. 23 Dec. 1795, 1100 rd., som tillsammans gjorde 3266 rd.

År 1797 reglerades lönen till 1666 rd. och taffelpenningar 1334 rd., eller sammanlagdt 3000 rd.

Svarfbrutan SverStåthållaren njuter af kronan 100 saunnar björkved samt 4 wedbårarelöner, som, à 20 rd., utgör 80 rd.; äfvenså taffelpenningar af staden, 1000 rd.

Sver- och UnderStåthållaren hade, i äldre tider, rum på Kongl. flottet; men, då rummen skulle aflätas till Krigs- och KammarCollegierna, som åter asträdde sina förut inneshafta rum till utrikes ministrarnes emottagande wid Sver- läggningar, så fick SverStåthållaren 600, och UnderStåthållaren 300 dal. smt. till hushyra årligen (Kongl. Br. d. 3 Febr. 1666).

2. Capitlet.

Om UnderStåthållaren i Stockholm.

1. §.

UnderStåthållaren är SverStåthållaren till biträde i de mångfalldiga wärf och försildta gbrömål, som honom

Älliga; hvarföre och instructionen för Sverre Ståthållaren innehåller, att, hwad deri för honom är stadgad och förordnad, tjenar äfwen till rättelse för UnderStåthållaren, som, i den förres frånvaro, eller då han är hindrad, ämbetet förwaltar och hans ställe företräder, på alla rum, der det utdwas bdr, så wäl hos Magistraten och Borgerskapet, som i ämbetets Cancelli och Polieekammaren (Instruct. 1791, § 25).

UnderStåthållare=Ämbetet inrättades 1634, enligt K. Gustaf Adolphi's regeringsform, som af Rikets Ständer blef antagen och utfärdad den 29 Juli samma år, hvars 24 § om detta ämbete stadgar sålunda: "Sverre Ståthållaren skall hafwa sig till bistånd en UnderStåthållare af adel, som praesiderar i Stadsrätten hos Borgmästare och Råd i hans frånvaro, och den hans ställe, i all annan måtto, företräder, när han hindrad är." UnderStåthållaren hade i början lika rang med HofrättsRåd; men K. Gustaf III tillade detta ämbete, genom Kongl. Br. den 26 Jan. 1776, lika rang med vice Praesidenterna i Rikets Hofrätter; och, ehuru det, sedan 1790, förklarades såsom en personlig rättighet för den då warande UnderStåthållaren, Friherre Axel von Arleson, blef det dock, i Resol. den 14 Sept. 1792, fastställt, att förnämnde rang, heder och wärdighet alltid skulle tillhöra ämbetet och personen, som desamma bekläder.

2. §.

Den första, som burit titel af UnderStåthållare, skall hafwa warit en Nils Bengtsson Liljesparre, som, den 26 Juli 1619, förordnades till UnderStåthållare på Stockholms slott samt Sverre Stockholms stad och län; men, som detta hans ämbete war wida skildt ifrån det sedermera, 1634, först inrättade UnderStåthållare=Ämbetet i Stockholms Stad, så hörer han icke egentligen till förteckningen på dem, som samma ämbete beklädt, näml.

1) Schering Rosenhane, Friherre, UnderStåthållare den 20 Nov. 1632, war då Åsessor i Swea Hofrätt, men blef derefter, 1652, R. Råd och Sverre Ståthållare. Om honom läser man, i hans egen lefwernes beskrifning; att han, 1635 i början af året, flyttade på slottet i Ståthållarewäningen, som han lät reparera, och begynte förrätta ämbetet. Han författade en ordning, huru arbetet sticligen mellan Borgmästarene skulle fördelas, och en särskild ordning om Borgerskapets ordentliga handtering och näring, så wäl huru köphandeln, till äfkilliga orter, delas skulle, som och hwad i

handtwerken och mindre näringsmedel wore att iakttaga, hwilket allt blef verkställt. Han fickade en Anders Schederus utrikes, för att inhemta upplysningar om politien i andra större städer. Då han, 1637, befordrades till Landshöfding, tog han affked af Magistraten och erhöi en ärestånd af 100 rd. *)

2) Lars Grubbe, den 30 Nov. 1637. War förut Secreterare af Staten, Sedan Gen. Krigs-Commisarius i Tyskland och slutligen tillika Öfwerste för ett regemente Swenska soldater. Stupade i slaget wid Leipzig, d. 23 Octob. 1642, och med honom utgick ätten.

3) Gabriel Gyllenankar kallades, 1644, såsom då warande Afsefor i Revisionskammaren, till UnderStåthållare på Stockholms Slott, blef, 1645, Ståthållare på Wiborg, och samma år, den 28 Nov., Landshöfding öfwer Estnar Län och Åland samt Kronobergs Län.

4) Johan Rosenhane, Friherre, blef, den 30 Sept. 1645, UnderStåthållare i Stockholm och, den 28 Nov. samma år, Landshöfding. Hade förut varit Hofmästare hos Prins Carl Gustaf, sedan K. Carl X Gustaf. Blef R. Råd och HofrättsRåd 1658. Dbd 1661.

5) Melker Falkenberg war förut Landshöfding öfwer Finnland och Åland och blef, den 28 Nov. 1645, UnderStåthållare och, den 7 Jan. 1648, KrigsRåd. Siftnämnde år, i Dec., affsedad ifrån UnderStåthållare-Åmbetet. Dbd 1651.

6) Bengt Ekenhielm förordnades, den 6 Dec. 1648, till UnderStåthållare, adlades 1647 och kallade sig förut Baaz. Han hade varit K. Carl Gustafs Informator. Dbd den 5 Sept. 1650.

7) Regner Lehusen tillträdde UnderStåthållare-Åmbetet den 6 Sept. 1650. Dbd den 6 Jan. 1655.

8) Jesper Krusbjörn efterträdde honom den 20 Jan. 1655, blef tillika KammarRåd 1657. Dbd 1666.

9) Udde Edla förordnades till UnderStåthållare den 31 Jan. 1657, blef sedan, den 13 Febr. 1666, Landshöfding öfwer Nylands och Lawastehus Län, afled den 7 Juli 1668.

10) Jakob Ålo antogs till UnderStåthållare den 1 Febr. 1666, war förut Secreterare i Slotts-cancelliet. Afled den 26 Febr. 1700. Han war son af ArcheBiskop Lenaeus.

11) Jöran Siernhoff förordnades, den 27 Febr. 1700, war förut Secreterare i Slotts-Cancelliet och blef Slottsfogde

*) Gårwells Nya Sw. Bibliothek, 2 Band, p. 515, Stockh.

1675. Hans namn var förut Hircinius. Adlades 1682. Dog den 8 Octob. 1710.

12) Johan Gripenberg, den 24 Octob. 1710, var förut Slottsfogde, adlades den 6 Juni 1711. Kallades förut Berger.

13) Anders von Drake, den 6 Juli 1728, skref sig förut Drake, blef, den 18 Aug. 1741, Praesident i Commerce-Collegium, afled den 18 Aug. 1744.

14) Hans Fredrik Stauderhjelm, den 10 Dec. 1741, var förut Secreterare i Slotts-Cancelliet, adlad den 19 Mars 1720, dog den 10 Mars 1759.

15) Lars Holmcreutz, den 20 Juli 1759, var förut Slottsfogde, erhöill på begäran affled den 14 Sept. 1762.

16) Axel von Arkelson, Friherre, förordnad den 14 Octob. 1762, var då Fogde på Stockholms Slott, blef upphöjd i adligt och friherrligt stånd den 12 September 1772. Han dog den 19 Aug. 1790, och med honom utsocknade den friherrliga ätten.

17) Peter Zachar. Ahlman, UnderStåthållare 1790, var Secreterare i Bondeståndet 1789 och 1792, blef vice Praesident i Basa Hofrätt den 16 Juli 1792. Död i Jan. månad 1802.

18) Henr. Lillsensparre, den 16 Juli 1792. Han var den första Politieästare i Stockholm. Erhöll, den 9 Jan. 1793, affled från UnderStåthållare-Ämbetet och anbefalldes samma dag, att, i ansöktrodda ärender, resa till Pommern. Död den 5 Jan. 1814.

19) Johan Erik Palinswård, den 9 Jan. 1793, var då Revisions-Secreterare; förestod SverStåthållare-Ämbetet under vacansen efter hans Excellence Baron von Esen, till den 29 Juni 1798, då han transporterades till vice Praesident i Commerce-Collegium, den 3 Juli 1809 den första ofrälse Commendeur af Nordstjerne Orden. Adlad den 12 Maj 1812. Död 1821.

20) Pehr Evert Georgii, den 29 Juni 1798, var då Hofrättsråd och konstituerad Revisions-Secreterare. A. N. D. 1800. Död den 2 Dec. 1808.

21) Daniel Edelcreutz, Friherre, tillförordnad UnderStåthållare 1802. Adlad den 24 Juni 1803, kallad förut Ahlberg, Landshöfding i Stockholms Län 1810, upphöjd till Friherre den 27 Febr. 1816, tillförordnad SverStåthållare den 15 Dec. 1818.

22) Justus Christopher von Lindecreutz, den 5 Maj 1811, var förut Ledamot i Krigs-Hofrätten, blef 1814 Rid-

dare af Nordstjerne Orden. Afd. d. 11 Maj 1818, kallad förut Lindb.

3. Capitlet.

Om Politien i Stockholm.

1. §.

En stor och folkrik stad måste politien omfatta många godmål, som fordra beständig waksamhet, tillsyn, kunskaper, rådighet och drift, för att stadga och bibehålla ordning och slika, som utgör det hufwudsakligaste för alla borgerliga samhällens bestånd och wälfärd.

Det tillhör politien, att wårda allmänna säkerheten och hwarje medborgares fred inom och utom hus; att wåga öfwer sederna; förebygga oordningar och utswäfningar; nådiga de östyriga; tygla hellsäckheten; förse invånarne med allmänna behof af föda och uppehälle; förekomma dyrhet; hafwa tillsyn öfwer allt det, som länder till sundhetens bewarande; skydda handel och näringar; hämnna tiggerier; wårda de fattiga m. m., samt framför allt handhafwa och verkställa, med allwar och uppmärksamhet, de författningar, som till en god politie blifwit stadgade, och derwid tillhålla dem, som deröfwer uppsyn hafwa, att med förstånd och redlighet åliggande skyldigheter iakttaga och fullgöra *).

Alla de mångfaldiga politieförfattningar, som angå Stockholm, kunna icke här uppräknas.

Blott några få ibland dem, äldre och nyare, dels af framfarna Konungar påbjudna, dels af ÖfwerStåthållares ämbetet och Magistraten, ådagalägga tillräckligt de många och särskilda ämnen, som fordra allmän tillsyn, omsorg och wårdsnad.

År 1570, d. 10 Mars, befalldes först, att alla ankommande resande till hufwudstaden skulle sig annåla.

Utom flera förutgående författningar, angående renhållningen i Stockholm, innehåller Konung Gustaf Adolphi

*) Kongl. Rådet och ÖfwerStåthåll. Baron Sparres Tal i Westnisk. Akadem. 1777, om Politien i allmänhet, förtjenar att läsas.

Svar och Resolution på stadens ansöknings af d. 22 Decemb. 1614, i 4 §.

"Medan fast ofskickliga tillgår, att icke allenast hamnar, utan och gator, gränder och broar, uppfyllas med skarn och orenlighet, tvärt emot stadslagen, så och all skicklighet, och är skam, att deröfwer icke bättre uppsyn hållas skall; deröfver vill Kongl. Maj:t hafwa tillsagt och befallt Borgmästare och Råd, att hafwa der inseende med, och sådant icke allenast afställa, utan och eljest om stadens byggnader sig beslita, så framt de icke sjelfwa willja tillstatte blifwa." Stockholms renhållning, genom entrepenade, blef anbefalld 1751, och ett contract derom slutadt med Delreich och Örn, 1757.

Om gatuläggares antagande, jemna gators läggande, förbud att bygga hwall öfwer gator och gränder, samt lyftinrättning i Stockholm, är förut, på sina ställen, förmåldt.

Sacklors bruk förbjöds allmänneligen i Stockholm d. 22 Nov. 1725 och d. 23 Decemb. 1747 samt ytterligare d. 12 Febr. 1801, så att ingen, utom Kongl. Maj:t och de till Kongl. Familjen hörande personer, samt dem, som i Konungens eller deras suite äro följaktiga, må nyttja brinnande sacklor.

Lifbårare, med deras älderman, war en inrättning, som tog sin början 1731. Året derpå, d. 21 Nov., fingo kyrkorna en uteslutande rättighet att hålla lifwagnar.

I Sverige hade förut varit wisa lifbårare, och såses i 1629 års protocoll för d. 22 Sept.: "Huru Ståthållaren Lars Skytte war inkommen och berättade, huru 2:ne af lifdragarne woro döde, en sjuk, och att de öfriga inte längre willja draga lifen. Den bästa samsmakaren wore då dödd blifwen, och ämbetet begärde, att sjelfwa draga'n till kyrkogården; frågade Senaten, om han skulle tillåta; swarades nej, utan de skulle lega personer af ämbetet, som det gjorde, eller hotas dem straff." fol. 96 (Anecdota Benzeliana. Linc. Bibl. Handl., p. 374).

Tornwåktare förordnades i Stockholm, som hela året om, natt och dag, skulle uppvakta i Nicolai, St. Clara, Johannis, Ladugårdslands, Kungsholms, Maria och Catharina kyrkotorn och kloekstaplar, till följande af Kongl. Förordnandet d. 8 Maj 1732.

Politiciens tillsyn wid författningarnes efterlesnad, om Sabbathens firande, föränledde till walters patrourillerande under Gudstjensten. Denna anstalt förorsakade flera oordentligheter och slagsmål med wakterna, hwaröfver den blef in-

skäld. Den widtog sig likväl åter, enl. Fdordn. den 28 Nov. 1744, men blef omfider alldeles afskaffad.

Om hundars innehållande och afstångande ifrån gatorna, äro mångfalldiga kungbreffer utgifna. Till handhafwande af detta påbud, hade, ifrån d. 1 Mars 1753 till d. 9 Maj 1755, 346 hundar på gatorna blifwit dödade.

En omständligare underrättelse, om de flera politie-författningar, som, tid efter annan, utkommit, kan erhållas af Stiernmans Politie- och Commercehandlingar, samt Modées utdrag af förordningar, m. m.

2. §.

Konung Carl XII war wäl sinnad, att inrätta och förbättra politiewäsendet i sitt rike, hwarwid han wille bruka Gr. Nicod. Tesin, som, på Konungens befallning, uppsatte ett förslag dertill; men allt stadnade dock slutligen i en instruction af 13 punkter. Grefwe Tesin fick deri namn af högsta ordningsman, hwarjemte hans gdomål utstakades; men, inän staten hann regleras, föll Konungen, då allt afstod under namn af nyheter. Wid 1723 års riksdag, framställde R. Fredrik I till öfverwägande, om icke en författning till politiens bättre stötande wore nödwändig; men detta ärende lemnades omfider, wid riksdagens annalkande slut, till Konungens stadgande i rådet, då en ansenlig commission sattes, som ansåg ordningsverket för ett ganska angeläget ärende *).

3. §.

De mångfalldiga politie-ärender, som äligga fiscaler och uppfinningsmän **) att anmärka och angifwa, hörde förut till stadens Politie-Collegii afgörande. Till policens bättre handhafwande i hufwudstaden och politiemålens skyndsammare afslutande, genom processers förkortande, afgaf Rådsmannen i Politie-Collegio, Paul Pringell, d. 1 Mars 1770,

*) Berch, om Sw. Herrars och Fruars Skädepenningar, Art. Tesin.

**) Tecken för stadsfiscalerna, till beskydd i deras fördrättningar, samt handräknings erhållande af wakterna, består i en liten baton eller staf af ebenholts, med en krona på den ena och stadens wapen, St. Eriks hufwud, på den andra ändan, af silfwer, samt, för politie-gewaldigerna och uppfinningsmännen, en bicka af silfwer med stadens wapen (Kungdr. d. 14 Dec. 1762 och d. 12 Apr. 1769).

till SverStåthåll. och Magistr., i memorial, ett utarbetadt förslag derom, som blef tryckt 1772.

Kongl. Rådet och SverStåthållaren Baron Sparre sträckte sin vakande omsorg till denna angelägna del af stadens styrelse, som tarfwade förbättring. Genom PolitieCollegii öfwerhopande gbrömål, saknade politieärendena den dagliga tillsyn och det snara afgörande, som de oundwifligen fördrade. Till rättelse dert, uppdrog Kongl. Maj:t en särskild, tillförordnad commissiön, att detta grannliga ämne, med hwad dertill hörde, granska och utarbete, samt sedan derom med förslag inkomma; hwarefter, och sedan commissiönen sitt betänksande afgifwit, Kongl. Maj:t, d. 13 Febr. 1776, förordnade, att SverStåthållaren, som eger, enligt sin instruction, att å Kongl. Maj:ts wägnar, i staden och på markmarne, bjuda och befalla, samt hafwa insende öfwer stadens styrelse och politie, borde icke allenast wara undermåttad om alla brott, som, i residencet kunna förelöpa, emot lagar och förordningar, utan och, efter omständigheterna, widtaga de mått, som, till den brottsligas straff, nåpsti och rättelse, nödiga pröfwades m. m. Till följe häraf skulle SverStåthållaren upptaga och afböma politiemålen, och ingen wara tillåtet, att, om ändring i hans utslag, söka Konungen; utan så war, att han tilltrödde sig wisa, det författningarne blifwit orätt tillämpade, eller att han öfwer lagen dömd blifwit.

Till politieärendenas afgörande, blefwo särskilda rum i SverStåthållarehuset inredda, och, utom nödig betjening, en särskild tjensteman, under namn af politiemästare, tillförordnad, att hafwa en noga och närmare tillsyn öfwer politien; att, wid alla tillfällen, då han påkallades, SverStåthållareämbetet till handa gå, i hwad föråttas bdr, hörande till politiewäsendets jemna och orubbade drift, samt att hafwa närmaste insende öfwer stadens fiscaler och politiebetyning; hwarom, med det mera som politiemästaren, wid dess ämbetes utöfning, åligger att iakttaga, förefrist, i SverStåthållarens instruction af d. 25 Aug. 1791, är gjord. Denna politiemästareyppla förklarades för en förtroende-tjenst, den Kongl. Maj:t wille bortgifwa till den, han åttade dertill sfiaktligast och pålitligast wara; hwarjemte en tillräcklig politiebetyning, gewaldiger och uppsyningsmän, af SverStåthållaren tillförordnades.

SverStåthållaren anmålde derefter till politiemästare Secreteraren i Slott&Cancelliet Henr. von Sievers, som, d. 20 Mars 1776, af Kongl. Maj:t till den första politiemästare i

Stockholm utnämndes. I detta ämbete tillades honom lagmans namn d. 7 Dec. 1784, och blef han sedan, för ädgalagdt nit och skicklighet, adlad med namn af Lilljensparre, d. 25 Juni 1786, samt utnämnd och dubbad till riddare af Nordstjerne Orden, d. 23 Juni 1788, wid Konungens afresa till Finnland.

Police-Kammaren flyttades sedan till det af kronan inköpta Indebetouffa huset; derifrån till Amiralitetshuset på Riddarholmen, och sedan, år 1798, till de först innehafda rummen i SöwerStåthållarehuset, samt ändtligen till ett hus på Helgeandsholmen.

Den nya politieinrättningen i Stockholm tog sin början d. 22 Apr. 1776, enligt SöwerStåthållareämbetets förgörelse derom, af d. 17 i samma månad.

Under en så skarpsynt styresmans söwerinseende, och med den drift, nit och verksamhet, hvarmed Politieåstaren förvaltade anförtrödda gbrömål, wann denna nya inrättning allmänt bifall, anseende och förtroende. Lydnad för lag och befallningar upplifwades; brotts och söwerträdelsers snara uppspanande och bestraffning blef den wanartiga en fruktan och den lastfulla en skräck och farhoga.

För politieinrättningen hade en summa af 1344 rd. 21 sk. 4 rst. blifwit i staten anslagen, att, till Kongl. Maj:ts höga disposition, årligen till handa hållas. Af denna summa skall aldrig söwer 1200 rd. åtgått, och ofta blott hälften deraf, eller 600 rd., blifwit, till policens uppmuntran och besättning, använda.

Sedan Kongl. Maj:it, till policens understödd, en tillfred betjenings antagande och förbättring i deras löner, d. 16 Jan. 1800, i nåder bewilljat och anslagit en summa af 5600 rd. årligen, infom till Kongl. Maj:it SöwerStåthållaren Grefwe af Ugglas, med underdånigt förslag dertill, grundadt på tjenstbringens beskaffenhet, de hos tjenstemännen erforderliga kunskaper, slit och trägenhet, samt de sörre eller mindre inkomster och så kallade sportlar, som, wid innehafwande syflor, kunde vara att påräkna. Swad han, på besagda grunder, således i underdånighet föreslog och hemställde, behagade Kongl. Maj:it i nåder gilla och förordnade, att lönerna, i enlighet dermed, skulle utgå på följande sätt: Till policemästaren 1200 rd., till secreteraren 200 rd., registratorn 350, trenne notarier 250 rd. hwardera, waktmästarn 100 rd., 3:ne gewaldiger på stadens stat och 9 gewaldiger på kronans stat 66 rd. 32 sk. hwardera; dock att stadsgewaldigern Edsröm bibehålles wid de fulla 67 rd., han dit

tills åtnjutit; 3:ne extra gewaldiger, som ej hafwa trakter och således blott uppfinningsmäns löner, 50 rd. hwardera; 5 uppfinningsmän med löner på kronans stat och 27 uppfinningsmän med löner på stadens stat, 50 rd. hwardera; 7 extraordinarie uppfinningsmän, som hittills ej haft löner, liksåledes 50 rd. hwardera; 5 öfvergewaldiger, 150 rd. hwardera, och 5 tillökta uppfinningsmän, 25 rd. hwardera, samt till skrifs-materialier 100 rd. *).

Om den nåd, hwarmed Kongl. Maj:t således omfattat police-betjeningen, förståndigades samma betjening, d. 16 Sept. 1800, då ÖfverStåthållaren tillika verkställde, hwad Kongl. Maj:t, om den tillökta betjeningen m. m., i förenämnda måtto nådigst förordnat **).

Åf ÖfverStåthållareämhetets kungbrefse om policebetjeningens hemvist, hwar i sin trakt, af d. 15 April 1800, inhemtas, att deras antal då utgjorde 50 personer, hwaraf inom staden 12, på Norrmalm 24, och på Södermalm 14.

4. Capitlet.

Om Magistraten i Stockholm.

1. §.

Magistraten i Stockholm har, ifrån äldre tider, ej allenast närmast förestått stadens styrelse, till rättwisans stipande; politie och ordnings hållande; handels och rörelses befrämjande, samt beskrifande af stadens ordentliga och prydligare bebyggande, enligt flera Kongl. Bref, Reglementer och Förordnanden, utan och, i betydlig måtto, deltagit i rikets allmänna ärender, hwarom här äfwen något må nämnas.

Borgmästaren i Stockholm war en ibland de 40 Sveriges röflegande, som, enligt Calmare-Unionens förklaring, från Sverige stulle, wid förefallande händelse, förrätta Konungawalet i Calmar, för de trenne nordiska rikena ***).

Under den osälla, ja olyckliga, Unionstiden, då, oaktadt

*) Kongl. Br. till ÖfverStåthåll. Gr. af Ugglas, Drottningholms Slott, d. 9 Sept. 1800.

**) Protocollet hos ÖfverStåthållareäm. samma dag.

***) Calmare Dagtingan 1436 samt den förnyade Unionen. Rimsbrön., 2 del., p. 109, 117.

Sveriges wåkrättighet, Danska Konungarne sökte, att, med både wåld och list, inkräkta Sveriges thron och rike, berodde sådant ofta på det rådande tänkesättet i hufwudstaden och den tillgifwenhet, de egde hos Magistrat och Borgerenskap, till winnande hwaraf många tillökta friheter löfswades och meddelades.

Hufwudstaden war i det betydliga anseende, att Borgmästare och Råd samt menigheten, 1501, tillspordes, genom bref af de i Wadstena församlade Rikets Råd, huru de wille förhålla sig, i anseende till K. Hans, hwilken Rikets Råd uppsagt all tro och lydnad, sedan han ej hållit sin försäkran och Calmare recess; hwarom Rikets Råd, i ett ytterligare bref, begårde, att om 2 dagar få weta Stockholms stads tankar, och om de ärnade hålla staden öppen eller tillsluten för dem: påminnandes, huru de tillförene myndeliga tillsagt, att lesiwa och dö med Rikets Råd samt obrottsligen blifwa wid Calmare recess *).

Denna Magistratens myndighet och anseende bestyrkes äfwen af selskwa Christierns häund och grymhet, som, för att stadga sitt tyranniska wålde, genom utrotandet af sina mågtiga motståndare och owänner, lät, i det bekanta blodbadet, mördra 2 Borgmästare och 13 Rådmän.

Hela staden råfode i en usel belägenhet under tyrannens regering. Med Rådet, som Magistraten då kallades, woro Borgrarne icke wäl till fred, hwarföre Konung Gustaf I, 1524, in diebus rogationum, i St. Gertruds gillesstuga och i Rikets Råds närward, utnämnde följande: Till Borgmästare, Jöns Johansson, Claes Boje, Larens Larensön, och till Rådmän, Hans Kock, Hans Stråbber, Niels i Porten, Dittens Niels, gamla Peder Moensön, Frans Jönsön, Lasse Driansön, Anders Simonsön, Lasse Sjomakare, Niels Guldsmed, Lasse Guldsmed, Iwar Iwarson, Niels Skrifware, Mattis Larensön, Lasse Moensön. Secreteraren Måster Dlaus Petri begårde Hans Råd (Konungen) fri från Strängnäs af Electo Strenghenski, och skulle secreteraren hafwa sin röst med de andra af Rådet (Stadens Tånkebok, p. 4).

Den ynnest och aktning, stadens Magistrat fordom egt af Swea Konungar, den nåd och wälwillja, hwarmed de, i sednare tider, utsattat Magistrat och Borgerenskap, har, på särskilda ställen i denna beskrifning, varit tillfälle att om-tala. Det kan här tilläggas, att Konung Sigismund, wid sin afresa till Pohlen, lät på slottet, d. 14 Juli 1594, till

*) Rimströn., 2 del., p. 375, 379.

fig uppkalla stadens 4 Borgmästare, då Konungen, inom lyfta dörrar, berättade dem om sin afresa till Pohlen: förmanades dem, att icke tro de lögner, som honom påfördes; att vara honom trogna och tillgifna, efter den ed, de honom swurit; att förbättra staden med murar och bonmar; att vara den Ståthållare lydiga, som han tillförordnade, m. m., som af det tryckta samtalet imellan Konungen och dem kan intagas (Collect. Gjörvelliana, p. 37). Hertig Carl lät, den 27 Dec. 1594, bjuda Borgmästare och Råd till fadder åt sin unga son, som skulle Christnas på följande Nyårsdag. Dertill utnämndes då Borgmästaren Olof Gregerijson, och blefwo gifna, till fadder- eller sunt-gåfwor, 3:ne förgyllda credensser och 100 Ungeriska gyllen *). Barnet blef kalladt Gustaf Adolph **).

Wid alla högtidliga tillfällen, såsom hyllningar, kröningar, kongl. begrafningar, och wid allmänna riksmöten, har, å hufvudstadens wagnar, des Magistat och Borgerskap, förnämligast ibland rikets städer, egt och bibehållit sitt företräde. Såsom något owanligt kan nämnas, att, till riksförsamlingen i Edderbying, kallades ifrån Stockholm 30 riksdagsmän, näml. 2 Borgmästare, 4 Rådmän, 8 af de 48 äldsta och 16 af menige Borgerskapet (Länkeb., 1595, fol. 262); hwaremot på Arboga möte, 1597, blott 10 på hertigens befallning affändes (Ibid., 1597, fol. 356).

Å 1634 års regeringsform, blef en riksrätt förordnad, som skulle bestå af hela Rådet, alla fyra Hofrätterna samt gen. gouverneur och landshöfdingar, den äldsta Borgmästaren i Stockholm, Upsala, Norrbying, Ödteborg, Åbo och Wiborg. Densamma blef och bibehållen i regements-ordningen 1660; men Stockholms stads och Magistrats inflytelse

*) Staden hedrade sig den tiden ofta med gåfwor till kongl. personer; och nämnes i des Länkeböcker: att Stockholm hade, genom Borgmästaren Joseph Arwidsson tillskått Princeßan Catharina, Konung Gustaf 1:s dotter, wid des förnämling, 1559, med Gr. af Nöfriestand, Edzard II, ett förgyldt credens, med stadens wapen inanill på locket, wärdt 96 dal., jemte 50 ducater; att Borgm. och Råd köpte, af Frans Beijer, ett fint förgyldt credens af 184 lods 3 quintins wigt, hwari woro laggda 100 Ungeriska gyllen, som, på stadens wagnar, förärades Hertig Carls Kurstinna, då hon första gången kom till Stockholm (Länkeb., 1591, fol. 55); äfwen som till Konung Sigismunds gemål, wid kröningen, ett kosteligt credens, om 29 lödiga mark, inan och utantill förgyldt, jemte 200 Ungeriska gyllen (L. B., 1593, fol. 52).

**) Stadens Länkebok, 1594, fol. 202.